

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра філології

Реєстраційний № _____

Магістерська робота
ПРОЯВИ МОВНОЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ В ДИСКУРСАХ НОСІЇВ
МОВИ ТА КОРИСТУВАЧІВ ІНТЕРНЕТУ НА ЗАКАРПАТТІ

КІШ ЕРІКА ПЕТРА ІВАНІВНА

Студентка II-го курсу

Освітня програма: 035 «Філологія» 035.071 Мова і література угорська

Ступінь вищої освіти: магістр

Тема затверджена Вченою радою ЗУІ

Протокол № 103 / 23 листопада 2022 року

Науковий керівник:

Кормочі Золтан Золтанович,
доктор філософії, доцент

Завідувач кафедрою:

Берегсасі Аніко Ференцівна,
доктор габлітований, професор

Робота захищена на оцінку _____, «___» _____ 2023 року

Протокол № _____ / 2023

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

Кафедра філології

Магістерська робота

**ПРОЯВИ МОВНОЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ В ДИСКУРСАХ НОСІЇВ
МОВИ ТА КОРИСТУВАЧІВ ІНТЕРНЕТУ НА ЗАКАРПАТТІ**

Ступінь вищої освіти: магістр

Виконала: студентка II-го курсу

КІШ ЕРІКА ПЕТРА ІВАНІВНА

Освітня програма: 035 «Філологія» 035.071 Мова і література угорська

Науковий керівник: **Кормочі Золтан Золтанович,**
доктор філософії, доцент

Рецензент: **Дудич Катерина Іванівна,**
доктор філософії, доцент

Берегове
2023

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Filológia Tanszék

A LINGVICIZMUS MEGJELENÉSI MÓDJAI A KÁRPÁTALJAI BESZÉLŐK ÉS INTERNETEZŐK DISKURZUSAIBAN

Magiszteri dolgozat

Képzési szint: Mesterképzés

Készítette: Kiss Erika Petra

II. évfolyamos hallgató

Képzési program: 035 «Filológia» 035.071 Magyar nyelv és irodalom

Témavezető: Dr. Karmacsi Zoltán

PhD, docens

Recenzens: Dr. Dudics Katalin

PhD, docens

TARTALOMJEGYZÉK

I. BEVEZETÉS	6
1.1 A munka tárgya és célja	6
1.2 Témaválasztás indokai, aktualitása	6
1.3 A munka felépítése	7
1.3.1 A kutatópont	8
1.4 Hipotézisek	9
II. A LINGVICIZMUSRÓL.....	10
2.1 Nyelvi alapú diszkrimináció és nyelvi hátrány	12
2.2 Nyelvhelyesség, nyelvhasználat és oktatás	14
2.3 A helyesírás-tanítás az iskolában	16
2.4 Helyesírás hasznossága és a nyelvjárási háttér	17
2.5 Helyesírás és digitális korunk	19
2.6 Az internet nyelve.....	21
III. A LINGVICIZMUS MEGJELENÉSI MÓDJAI A KÁRPÁTALJAI BESZÉLŐK ÉS INTERNETEZŐK DISKURZUSAIBAN	24
3.1 A Nagydobronyi Líceum 8-11. osztályos diákjai körében végzett online kérdőíves felmérés kutatási adatbázisának ismertetése	24
3.1.1 A kutatás eredményei.....	24
3.2 A Nagydobronyi Líceum magyar szakos pedagógusaival készített interjú körülményei, menete, módszere.....	33
3.2.1 A kutatás eredményei.....	34
3.3 A korpuszgyűjtés körülményei, menete.....	47
3.3.1 A korpusz osztályozása, bemutatása.....	47
3.3.2 Kárpátaljai helyesírási hibát tartalmazó posztok, kommentek, bejegyzések ..	47
IV. ÖSSZEFOGLALÁS.....	65
FELHASZNÁLT IRODALOM JEGYZÉKE	67
REZÜMÉ	72
MELLÉKLETEK.....	74

ЗМІСТ

I. ВСТУП.....	6
1.1 Предмет і мета роботи.....	6
1.2 Причини та актуальність вибору теми.....	6
1.3 Структура роботи	7
1.3.1 Дослідницький пункт.....	8
1.4 Гіпотези.....	9
II. ПРО ЛІНГВІСТИКУ	10
2.1 Дискримінація за мовною ознакою та мовний недолік	12
2.2 Правильність мови, використання мови та освіта.....	14
2.3 Навчання правопису в школі.....	16
2.4 Корисність орфографії та діалектного фону	17
2.5 Правопис і наша цифрова ера	19
2.6 Мова Інтернету	21
III. ПРОЯВИ МОВНОЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ В ДИСКУРСАХ НОСІЇВ МОВИ ТА КОРИСТУВАЧІВ ІНТЕРНЕТУ НА ЗАКАРПАТТІ	24
3.1 Опис дослідницької бази даних онлайн-анкетування, проведена серед учнів 8- 11. класів Великодобронської ліцей	24
3.1.1 Результати дослідження	24
3.2 Обставини, процес і метод інтерв'ю з вчителями угорської мови Великодобронської ліцею	33
3.2.1 Результати дослідження	34
3.3 Обставини та процес збирання корпусу	47
3.3.1 Класифікація та оформлення корпусу	47
3.3.2 Закарпатські пости, коментарі та записи з орфографічними помилками	47
IV. РЕЗЮМЕ	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	67
РЕЗЮМЕ	72
ДОДАТКИ.....	74

I. BEVEZETÉS

Minden egyén egy bizonyos anyanyelv segítségével fejezi ki gondolatait, érzéseit, ezért tulajdonképpen a nyelv, melyen beszélünk, az emberi kommunikáció egyik eszköze. Ezáltal válunk a társadalom részeseivé, s a nyelv, melyen beszélünk, árulkodhat hovatartozásunkról is.

Általában a nyelv, illetve a nyelvhasználat lehet a hatalomhoz való hozzáférésnek az eszköze, valamint a hatalom gyakorlásának és az onnan való kirekesztésnek is. Gyakran a dominanciára való törekvés lingvicista világnézettel átitatott, támadó cselekedetekben mutatkozik meg. A lingvicizmus a nyelvi diszkrimináció egy olyan fajtája, amely kapcsolatban áll nyelvi jogtalansággal, illetve nyelvi dominanciával. Ez a jelenség nem ritkán fordul elő országunkon belül is. Megtapasztható, hogy bizonyos személyeket, akik egy terület változatát beszélnek, azért éri a diszkrimináció, mert nem a sztenderd nyelvet használják. Továbbá nem ritka az sem, hogy kiközösítés ér olyan tanulókat, akik vidéki iskolából mennek tanulni városi intézménybe, valamint a tanárok javítják ki a diákokat mondván, hogy nyelvhasználatuk nem helyénvaló (Simigné Fenyő, 2008).

1.1 A munka tárgya és célja

Kutatásom tárgya: a lingvicizmus megjelenési módjainak vizsgálata online és offline terekben. A kutatás szeretne egy átfogó képet adni arról, hogy a kárpátaljai beszélők és internetezők diskurzusaiban mennyire van jelen a lingvicizmus, továbbá, hogy a középiskolás diákokat éri-e nyelvi alapú megkülönböztetés nyelvhasználatuk, helyesírásuk miatt, illetve ők elítélik-e azt, aki nem ír helyesen, esetleg nyelvjárási szavakat használ, valamint, hogy a helyi líceum magyar szakos tanárai hogyan vélekednek a témában.

1.2 Témaválasztás indokai, aktualitása

Dolgozatom tárgya *a lingvicizmus megjelenési módjai a kárpátaljai beszélők és internetezők diskurzusaiban*. Ez a téma kevésbé vizsgált, főként Kárpátalján. A kutatás elkészítésével szeretnék több információt közölni, melyek a lingvicizmussal, vagyis a nyelvi alapú diszkriminációval kapcsolatosak.

Érdekesnek vélem kutatni jelen témát, ugyanis Kárpátalja több településén megfigyelhető, hogy beszédben nem a standard alakot használják. A kárpátaljai magyar beszélőközösség kétnyelvű, vagyis szituációtól függően két-három nyelvet használnak a hétköznapiakban, s gyakran kommunikációs stratégiaként nyelvek közötti váltást is alkalmaznak (Márku 2011, 2013; Cserniczkó szerk. 2010).

Manapság ebben a digitalizált korban nagyon sok inger éri a fiatalokat az interneten megjelenő szövegek nyelvi megszerkesztettségének sokfélesége miatt. Emiatt kíváncsi lennék arra, hogy a 21. században mennyire figyelnek oda az interneten közzétett információk estében az adekvát, helyes információközlésre, észreveszik-e, ha valami hibásan van leírva, figyelnek-e a bejegyzések helyes közzétételre, valamint arra is kíváncsi vagyok, hogy a helyi iskola tanárai hogyan vélekednek a témában, s mit tesznek azért, hogy diákjaik helyesírási készségét megfelelően kialakítsák és fejlesszék.

A kutatás elkészítésével szeretnék egy szélesebb képet kapni többek között arról, hogy milyen vitakultúrával rendelkeznek az emberek, ugyanis sokszor az internetes platformokon nem azt támadják meg, amit leírnak, hanem azt ahogyan le van írva. Vagyis sokszor nem egy téma mondanivalójára figyelnek, hanem egy adott írás minőségére.

A téma aktualitása abban rejlik, hogy manapság, a 21. század digitalizált világában úgy tűnhet, hogy háttérbe szorul a helyesírás fontossága. Napjainkban nagyon sok helytelenül kiírt poszttal, bejegyzéssel találkozhatunk az interneten, épp ezért kíváncsi vagyok arra, hogy a nyelvi előítéletesség, vagyis a lingvicizmus érzékelhető-e, s ha igen, mennyire jellemző az internet világában. Ugyanakkor ez a probléma jelen van az oktatásban is, vagyis feltehetően nyelvi diszkrimináció érte már a tanulókat, amely nem csak a helyesírási hibák megjegyzésében merül ki. Különösképp érdemes lehet megvizsgálni egy nyelvjárászigetként emlegetett falu, Nagydobrony diákjai körében ezt a problémát. Kíváncsi vagyok arra, hogy a Nagydobronyban élő tanulók használnak-e egyáltalán nyelvjárást, s ha igen, érte-e már őket diszkrimináció emiatt az iskolában.

1.3 A munka felépítése

Munkámban két szempontból fogom megközelíteni az adott témát. Dolgozatom első részében a beszélők körében vizsgálom a lingvicizmus megjelenési módjait. Ehhez kérdőíves módszert alkalmazok, mellyel a Nagydobronyi Líceum 8-11. osztályos diákjait kérdezem, illetve interjút készítek ugyanebben az intézményben oktató magyar szakos pedagógusokkal.

Az online kérdőíveket a helyi líceum 8-11. osztályokban tanító osztályfőnököknek küldöm el, akik a saját osztályuk számára továbbítják azt. Ebben a korosztályban szeretném megvizsgálni a nyelvi diszkriminációval kapcsolatos, valamint a helyesíráshoz való attitűdjüket a diákoknak.

A Covid-19 járványra való tekintettel a kérdőívek szétszórása online történik, Google Űrlapok segítségével. Azért választom ezt a módszert, mert ez bizonyul a leghatásosabbnak annak érdekében, hogy rövid időn belül minél több információhoz jussak, ráadásul ez a módszer megkönnyíti munkámat az adatok elemzésekor.

A munka második részében az internetezők körében vizsgálom a lingvicizmus megjelenését. Korpuszgyűjtést végzek, vagyis minden olyan hibásan leírt és közzétett posztot, illetve kommentet összegyűjtök, amelyet a későbbiekben elemzek több szempont alapján (helyesírási, vagy csak elütési hiba történt, kölcsönszó jelenléte, stb.).

A munka első részében tehát a Nagydobronyi Líceum 8-11. osztályos diákjai által kitöltött kérdőívet kívánom elemezni és bemutatni, mely a helyesírással kapcsolatos attitűdöt vizsgálja. Ezt követően a Nagydobronyi Líceum magyar szakos tanáraival készített interjút elemzem, fókuszba helyezve a helyesírás fontosságának kérdését. A munka második részében pedig elemzem az összegyűjtött korpuszt, mely a kárpátaljai internetezők hibásan közzétett információit, posztjaikat, kommentjeiket tartalmazza. Kíváncsi vagyok arra, hogy milyen mértékben figyelhetőek meg a kárpátaljai emberek interneten közzétett posztjaiban a helyesírási hibák. Hogyan és miért jelenik meg a nyelvi előítéletesség?

A kutatás sikerességét tehát többféle módszer alkalmazásával kívánom megvalósítani: korpuszgyűjtést, interjúkészítést, valamint kérdőíves módszert alkalmazok.

1.3.1 A kutatópont

Kárpátalja legnagyobb magyarlakta településeként Nagydobronyot tartják számon. Ezt a nagy magyarok által lakott falut két fontosabb út keresztezi: az egyik az Ungvár–Beregszász közötti útvonal, illetve az Ungvár–Munkács országút. Három szomszéd települése van a falunak:

- keletre Csongor (6 km);
- nyugatra Kisdobrony (3,1 km);
- délre Bányás (8,6 km), ahol a faluhoz legközelebbi vasútállomás található.

A település lakossága 1910-ben 3033–közülük 3027 magyar; 1940-ben 3978, 1944-ben 4007, 1969-ben 4550, 1982-ben 5187, 1989-ben 5550, ebből 5250 magyar, 1991-ben 5600 (Botlik – Dupka 1993:207–209). A legfrissebb, 2001-es adatok szerint Nagydobrony állandó lakossága 5607 fő, amelyből 5072 magyar nemzetiségű. Százalékban 90,5% magyar, 3% ukrán és 6% cigány (Molnár – Molnár, 2005:82–85).

Településünk iskolája 1953 óta működik. A tanintézmény jelenleg 960 férőhelyes, ami eddig a Nagydobronyi Középiskola nevet viselte, 2020-21-es tanévtől pedig Nagydobronyi Líceumként működik tovább. Az iskolában a szomszéd településeken élő diákok is tanulnak: Kisdobronyból, Tiszaágtelekről, valamint Csongorról is járnak ide diákok tanulni.

1.4. Hipotézisek

A vizsgálat során nyert adatok elemzésénél a következő hipotéziseket állítottam föl:

- 1. A kárpátaljai magyar beszélők körében megfigyelhető a lingvicizmus.
- 2. A kárpátaljai internetezők körében megjelenik a lingvicizmus.
- 3. A magyar szakos pedagógusok fontosnak tartják a helyesírást, s feladatuknak tekintik fejleszteni ezen készségét a diákoknak.

II. A LINGVICIZMUSRÓL

Minden egyén első szocializációs színtere általában a család. A család az a hely, ahol a gyermek megtanul beszélni és elsajátítja a szüleitől, nagyszüleitől hallott nyelvet vagy nyelvváltozatot. Később, amikor óvodába, majd iskolába megy, sok esetben rádöbben, hogy az a nyelvváltozat, melyet otthonról megtanult és használ, az helytelen – gondolhatja ezt azért, mert megbélyegezték társai a nyelvhasználata miatt. Ez a jelenség, vagyis a megbélyegzés, a nyelvi előítéletesség egészen kiskorban is jelen van a gyerekekben. A nyelvi alapú diszkriminációt más néven lingvicizmusnak nevezik. Fontos, hogy körbejárjuk és megismerjük a lingvicizmus fogalmát. Lingvicizmusnak nevezik az olyan nyelvi alapú diszkriminációt, mely embercsoportok között jön létre. Tove Skutnabb-Kangas említhető a szakkifejezés megalkotójaként, aki 1988-ban a rasszizmus és több más „izmus”-hoz hasonlóan létrehozta a lingvicizmus kifejezést (Kontra, 2005). A lingvicizmus kifejezést különböző nyelveken értekező embercsoportok közötti társadalmi diszkriminációra használják, azonban valószínűsíthető, hogy olyan emberek, embercsoportok között is megfigyelhető ez a fajta diszkrimináció, akik egy azonos nyelv különböző változatait beszélik. Lingvicizmusnak tekinthető például az, ha egy nem professzionális beszélő személy miatt nem kap meg egy állást, mert suksüköl (Kontra, 2005).

Előítéletek, hiedelmek a nyelvváltozatokkal, nyelvekkel kapcsolatban minden közösségben élnek, melyek lehetnek pozitívak és negatívak is. Legyen szó pozitív vagy negatív nyelvváltozathoz fűződő viszonyról, mindenképp akadályozza az ésszerű vagy racionális nyelvszemlélet kialakulását. Azonban szükség van a racionális nyelvszemlélet kialakulására, ugyanis ez segíti javarészt a különböző nyelvváltozatok működésbeli használatát. Ez lenne a cél kisebbségi helyzetben is. Az anyanyelv és az államnyelv jelentőségét és szerepét tudatosítani kellene egy községen belül, illetve a magyar köznyelv funkciót is. Fontos megemlíteni, hogy korlátozottak a magyar nyelv használatának helyszínei is a kárpátaljai magyarság esetében (Csernicskó 2003: 60; P. Lakatos–T. Károlyi 2002: 233–248).

Manapság elterjedt jelenség az eltérő nyelven beszélő és eltérő nyelvhasználattal rendelkező emberrel szembeni türelmetlenség. Nem ritka, hogy megbélyegzik azt az embert, aki a standard, vagyis a hivatalosan elfogadott nyelvhasználattól eltérő nyelvváltozatban, vagy az államnyelvtől eltérő nyelven beszél. Gyakori, hogy az ilyen

személyeket hátrányos helyzetbe hozzák beszédük milyensége miatt. Tulajdonképpen ez a lingvicizmus megjelenési formája. Azt a világeszmét szokták így nevezni, amely szerint egyes nyelvek, valamint nyelvváltozatok beszélői érthetőbben és világosabban gondolkodnak, ezért egyértelmű, hogy bizonyos előnyöket élveznek. Ilyen előny lehet például, hogy jobb állásokat vagy munkát kapnak (Skutnabb-Kangas, 1997:20). Azokban a közösségekben és társadalmakban, ahol mélyen beépült ez a nézet a gondolkodásba, ott a társadalom szélére kerülnek a „rossz” nyelvek és nyelvváltozatok beszélői.

Napjainkban már nem szokás beszélni jó, illetve rossz nyelvekről, azonban a legtöbb európai államban nem okoz gondot, hogy saját nyelvüknek tulajdonítanak jobb és rosszabb minősítést és így különböztetik meg a nyelvek változatait. Sándor Klára (2002) tanulmányában leírja, hogy a gyűlölködés és az ellenszenv kialakul nemcsak a tekintélyes nyelvváltozatok beszélőiben, hanem az olyan személyekben is, akiket elítéltek amiatt, hogy a nyelvüknek egy változatát használják. Azonban utóbbiakban az iránt a nyelvváltozat iránt alakul ki az ellenszenv, melyet ők maguk használnak. Gyakran, ha a lenézés, illetve az ellenszenv nem szüntethető meg, törekednek arra, hogy elszigetelődjenek az adott nyelvváltozattól. Ez nyilvánvalóan vonatkoztatható nyelvekre is, vagyis döntő kérdése a nyelvcsere megállításának, valamint visszafordításának, hogy mennyire sikerül megszilárdítani vagy stabilizálni a közösség egykori anyanyelve iránt érzett ragaszkodást és kizárni azt az ellenszenvet, melyet saját nyelvével szemben érzett.

Az a konstrukció, melynek során egy adott közösségben negatív attitűdöket támasztanak azokkal szemben, akik egy adott nyelvnek nem a standard változatát használják, ugyanazon az elképzelésen alapszik, ahogyan negatív attitűdök alakulnak ki egy másik nyelvvel szemben. Pontosan ezért igazságtalan, nyelvészetileg alaptalan és veszélyes is, ha egy nem standard nyelvváltozatot elítélnék, illetve megbélyegeznék. Veszélyes azért, mert áterjedhet a nyelvekre is a nyelvváltozatokról ez a kialakított megbélyegző mechanizmus. Jellemző, hogy Európa legtöbb országában értékeli és megbecsüli a standard nyelvváltozatokat. Azonban tudni kell azt is, hogy ebben nagy szerepet játszik az iskola. Ugyanis, ha a diákok már gyermekkorban megtanulják elítélni és megbélyegezni az anyanyelvük nem standard változatait, akkor nagyon nehéz lesz átformálni őket és megakadályozni, hogy a nyelvi türelmetlenség az ne terjedjen át más nyelvekre. Fontos megemlíteni, hogy a kisgyerekekben könnyen kialakul az a meggyőződés, hogy természetesen vannak értékes és értéktelen nyelvváltozatok (Sándor, 2002: 121-149).

A nyelvi megbélyegzés akár egész kiskortól jelen lehet egy egyénben, épp ezért nagy hatással lehet az iskola ennek alakítására, formálására. Ez azt jelenti, hogy lehetőséget teremt az oktatási intézmény a változásokra. Nagyon sok helyen még ma is helyet kap az a „nyelvművelés”, mely a nyelvi megbélyegzés ideológiáját tanítja a nyelvi türelem oktatása helyett a tanárképzésben. Épp emiatt egy nemzetközi kutatócsoport indokoltnak látta előkészíteni egy olyan tananyagot, mely erősíti a kölcsönös elfogadást, illetve a nyelvi türelmet. Ennek a kutatócsoportnak célja volt egy olyan projekt kidolgozása, amely alkalmas az európai országok nyelvi előítéleteiségeinek összehasonlítására, egységes szempontokat figyelembe véve. Továbbá, 4 országban összehasonlítani és különbségeket felfedezni a nyelvi diszkrimináció intézményi hátterével kapcsolatban. A csoport a tagjai egyetértenek abban, hogy mindenképp a nyelvészek feladata az, hogy rámutassanak arra, hogy az előíró szemlélet mögött lingvicizmus húzódik (Sándor, 2002).

2.1 Nyelvi alapú diszkrimináció és nyelvi hátrány

A lingvicizmus a nyelvi diszkriminációt támogató gondolkodásmód. Rokon jelenség az etnicizmussal, a rasszizmussal, a diszkrimináció egy olyan fajtája, amely kapcsolatban áll a nyelvi jogtalansággal. Ez a világeszme kifejeződik egyfelől a nemzeti nyelvek beszélői ellen elkövetett agresszióban, másfelől pedig a kisebbségek nyelvhasználatában. Saját országunkon belül is előfordul, így gyakran megtapasztalhatjuk, hogy egyes személyeket azért ér agresszió, mert nem a sztenderd nyelvet beszélnek, hanem saját területük nyelvváltozatát használják beszédük során. Ez viszont eltérő lehet grammatikai szerkezetet, valamint a szóhasználatot tekintve. Nem ritkán fordul elő, hogy azokat a tanulókat, akik vidékről kerülnek városi iskolába, a tanuló társaik kiközösítik. Ezen túl előfordul az is, hogy a tanárok is kijavítják a diákokat nyelvhasználatuk miatt. Mindeközben azt sugallják a tanulóknak, hogy az otthonról hozott nyelvhasználat nem helyes, illetve nem helyénvaló (Simigné Fenyő, 2008).

A nyelvi alapú diszkrimináció vagy más néven a lingvicizmus a standard kultúra egyik sajátos velejárója. A lingvicizmus a nyelvi alapú megkülönböztetés gyakorlata. Ez szorosan összekapcsolható a nyelvi hátrány meghatározásával (Jánk, 2018). A lingvicizmus esetében a nem standard nyelvváltozatot használó beszélőt hátrány éri azért, amiért eltérő nyelvet használ (Kontra, 2006). Juhász Milán (2022) írásában olvashatunk arról, hogy egy tanulót milyen hátrány érhet, ha nem a standard nyelvet használja. Elsőként

a stigmatizálást említi. Valószínűleg a tanár egy-egy változatot a felcserélő pedagógiával javítja ki, automatikusan. Azonban ilyenkor mindenképp elvárt a hozzáadó pedagógia alkalmazása (Kontra, 2003). Mindezen túl a tanulót komolyabb hátrány érheti abban az esetben, ha egy mérés alkalmával, ami akár lehet egy vizsga, pontlevonást kap csupán azért, mert az értékelő bizottság vagy a bíráló úgy véli, hogy nem megfelelő a diák által nyújtott nyelvi minőség. Ez tulajdonképpen azért lehet hátrány, mert egy ilyen szituációban a tanulóknak rosszabbak lehetnek a továbbtanulási esélyei.

Minden diák első szocializációs színtere a család. Az otthon elsajátított anyanyelvváltozatot viszik magukkal az iskolába is, amely lényegesen meghatározó lehet az iskolai lét és előrehaladás szempontjából. Tulajdonképpen a nyelv az elsődleges módja az iskolai ismeretátadásnak, amely magában foglalja azt is, hogy bizonyos feladatok elvégzése igényel egy meghatározott kompetencia és repertoár meglétet. Sajnos nem minden gyerek rendelkezik azokkal a nyelvi ismeretekkel, készségekkel, melyek szükségesek bizonyos feladatok megoldásához. Ez annak tudható be, hogy egyes diákok szocializációjuk során nem sajátították el a megfelelő ismeretet, tudást (Derdák–Varga, 2008; Réger, 1990). A gyerek alapnyelvének fundamentumát a szülő által használt nyelvi repertoár képezi. Viszont a beszélők számára a teljes nyelvi repertoárnak csak bizonyos részei elérhetőek a beszélők számára. Azt, hogy melyek ezek, számos pszichológiai, kulturális, társadalmi tényező függvénye (Bartha, 1999). Ebből következik, hogy ahogyan a gyermek és környezete között többféle kommunikáció lehetséges, az egyes nyelvhasználók között is ugyanúgy a nyelvi szocializációjuktól függően eltérések lesznek (Jánk, 2017).

A pedagógusok azokat az eltéréseket, melyek a szocializáció különbségeiből fakadnak, általában hibaként kezelik és javítják – a standard kultúra hagyományainak megfelelően (Szabó, 2012). Ilyen esetekben lehet azt mondani, hogy nyelvi hátrányban vannak egyes diákok. Ez szociolingvisztikai értelemben olyan külső okokból származó gondot jelent, amely lényegesen gátolja az egyén fejlődését, illetve érvényesülését a társadalomban (vö. Zoller, 2013).

Nyelvi hátrányról beszélünk nyelvi ismerethiány, valamint nyelvi másság esetében. Adott szintű különbség egy beszélő vagy beszélőcsoport nyelvhasználatában a társadalom mintaadó normaként tekinthető, elvárt nyelvhasználatához képest, illetve adott regiszter(ek) ismeretének a hiánya (M. Nádas, 2002). Nyelvi hátrány esetében az adott beszédhelyzetben a diák számára egyáltalán nem vagy csupán korlátozottan érhetőek el azok a nyelvhasználati eszközök, melyek lehetővé teszik a sikeres problémamegoldást.

Felmerül a kérdés, hogy a pedagógus tisztában van-e ezzel a problémával, továbbá, hogy milyen a hozzáállása a fennálló helyzethez, illetve milyen módszert alkalmaz. Lehetséges, hogy a tanulók között nyelvi különbségek fedezhetők fel, s ezt a tanár nem veszi figyelembe. Ebben a helyzetben nyelvi alapú diszkriminációt eredményez a nyelvi hátránya a diákoknak. Viszont a nyelvi hátrány nem mindenképp kell, hogy nyelvi alapú diszkriminációhoz vezessen, azonban egy alappilére lehet a lingvizizmusnak. A nyelvi hátrány estében akkor beszélhetünk nyelvi alapú diszkriminációról, ha valamilyen módon megjelenik a beszélő viselkedésében, illetve értékelésében. A pedagógus nyelvi hozzáállását csupán nem lehet nyelvi alapú diszkriminációnak tekinteni, míg valós viselkedésében, értékelésében, tevékenységében nem jelenik meg (vö. Giddens 2008: 380–5; Smith–Mackie 2004: 257–316).

Tovább lehet elemezni a pedagógus negatív nyelvi attitűdökön alapuló munkáját aszerint, hogy hol és hogyan van jelen a pedagógiai értékelésben: megjelenik-e osztályzatban vagy esetleg írásbeli, szóbeli jelzésekben. Utóbbiak esetében nyelvi megbélyegzésről beszélhetünk. Ez azonban azzal jár, hogy a diák nyelvi bizonytalansága csak fokozódik, így közvetett formában hatást gyakorol az ő teljesítményére. Az említett másik esetben, vagyis amikor a nyelvi diszkrimináció az értékelésben jelentkezik, az történik, hogy beleszámítja a tanár a diák nyelvi különbségét az érdemjegybe. Vagyis a nyelvi diszkrimináció ezen formája által nagyobb eséllyel lesz sikertelen a tanuló az iskolában, ugyanis leginkább ez a mérvadó visszacsatolás a pedagógiai folyamat minden szereplője felé. Abban az esetben, ha vizsgálat tárgya a nyelvi alapú diszkrimináció az iskolában, nem elég a tanár nyelvi attitűdjét megvizsgálni. Mindenképp figyelmet kell fordítani arra, hogy milyen a pedagógus tényleges viselkedése (Jánk, 2018).

2.2 Nyelvhelyesség, nyelvhasználat és oktatás

A nyelvhelyesség kifejezés a magyar nyelv és irodalom órákon eléggé gyakran megjelenő kifejezés. Azonban ez a nyelvi alapú előítéletesség egyik alapköve lehet, amely nagyon sok fogalmi zavart idézhet elő. A nyelvhelyesség a tradicionális értelemben vett magyar nyelvvelésben azon az elven alapszik, hogy a nyelv különböző változataiban megkülönböztethetők olyan nyelvi egységek, melyek jobbak vagy rosszabbak más nyelvi formáknál (Jánk, 2018). Ám ezzel a nézőponttal az a bökkenő, hogy kontextus figyelembevétele nélkül nem lehet bizonyos nyelvi formákra azt mondani, hogy jobb vagy épp rosszabb, helyes vagy helytelen. Különböző környezetben eltérő lehet a nyelvi elem

helyessége, hasznossága, ugyanis több funkciója van a nyelvnek és különböző helyzetekben különféle szerepek kerülnek előtérbe. Tehát így egy nyelvi forma nem kifejezetten lehet eredményes az adott beszédhelyzetben, ám semmiképp nem jobb vagy helyesebb egy másiknál (Domonkosi 2007: 38–48; Lanstyák, 2007: 181–82; Nádasy 2010).

A nyelvi előítéletesség vagy más néven a lingvicizmus a tanítási folyamatban is megjelenhet. A pedagógiai mérésben több módon is megmutatkozhat. Vonatkoztathatjuk a pedagógiai értékelés pedagógus által végzett szummatív (minősítő) módjára a nyelvi alapon történő diszkriminációt. Ilyenkor kétféle esetet lehet elkülöníteni: az iskolai teljesítményt explicit és implicit módon befolyásoló nyelvi diszkriminációt. Az explicit módon befolyásoló nyelvi diszkrimináció alkalmával a tanár olyan nyelvi tényezőket is beleszámít az értékelésbe, mint a diák stílusa, általa használt kifejezések stb. Azonban ez problémát jelenthet olyan tekintetben, hogy eltérő lehet a pedagógus és a tanuló nyelvhasználata és nyelvváltozata. Abban az esetben, ha a tanár aszerint értékeli a diákat, hogy milyen az általa vélt standard kategória, illetve ezt beleszámítja az értékelésbe, akkor minél nagyobb a különbség a két példány között, annál nagyobb hátránya van a tanulónak. Ha a pedagógus a diákok megszerzett tudását akarja felmérni például az igetövek és névszótövek tanítása alkalmával, szembesülhet azzal, hogy a standardban vannak olyan névszótövek, melyek egyalakúak, ám bizonyos nyelvjárásokban többalakúak. Azonban ez fordítva is lehet: adott nyelvjárásokban bizonyos tövek egyalakúak, míg a standard nyelvváltozatban több tövváltozatuk is van (Jánk, 2018). Ha a tanár hibaként kezeli a nyelvjárási alakokat, nem azt méri, amit szeretne, vagyis jelen esetben nem azt a meglévő tudást, mely a névszótövekre vonatkozik, hanem azt, hogy milyen mértékben ismeri a standard nyelvváltozatot a tanuló. A diák tisztában lehet a névszótövekkel, valamint az igetövekkel, csak bizonyos tö az ő nyelvváltozatában eltér a standard formától (vö. Beregszászi 2011: 56–57). Ilyen esetben a nyelvi eltérés diszkriminációs alapként nyilvánvalóan jelen van, s ilyenkor explicit nyelvi diszkriminációról beszélünk.

Jócskán gyakoribb, amikor implicit módon van jelen a nyelvi diszkrimináció a szummatív értékelésben. Ilyenkor a nyelvi tényezők észrevétlen háttértényezőként ferdítik az értékelést: eltérő a nyelvhasználat módja, a diák személyiségéről és tudásáról alkotott teória alapját képezi, és ez befolyásolni fogja tudattalanul a pedagógus értékelését. Ilyen esetben azonban az értékelés nem adja vissza a diák valódi felkészültségét (Jánk, 2018).

Jelentős kérdés a pedagógiai értékelés menetében, hogy mit óhajt értékelni, valamint aktuálisan mit értékel a tanár. Az egyik legtipikusabb értékelés a pedagógia

folyamat során, hogy a diák felkészültségét szeretnék értékelni. Viszont a kapott osztályzatok nem ritkán csak durva becslései annak a tudásnak, ami ténylegesen megvan. Ennek két oka van: azok a tényezők, melyek aktuálisan hatnak a teljesítményre – ilyen lehet környezet, valamint a lelki, fizikai állapot (vö. Szabó 1993), illetve a másik befolyásoló tényező lehet a pedagógus mérési, értékelési eljárása (Ollé–Szivák 2008; Ranschburg 2004).

2.3 A helyesírás-tanítás az iskolában

Két formában létezik a nyelv: beszélt és írott formában. A beszélt nyelv nagyobb funkciót lát el, illetve jelentősebb szerepet tölt be bizonyos kommunikációs színtereken, mint az írott változata, valamint a beszélt nyelv biztosította a nyelvek fejlődését. Épp ezért vitathatatlan, hogy az írott, valamint a beszélt nyelvek közül a beszélt nyelv a korábbi és az elsődleges. Az írott nyelv képes a kommunikáció vagy tartalom nagyobb távolságra való közvetítésére. Ezen túl ez a közlésforma lehetővé teszi a mondanivaló hosszabb időre történő dokumentálását és hatásosabban örökíti át a nyelvi hagyományt (Misad, 2020). Amikor a nyelv írott formájáról van szó, akkor jelenik meg a „helyes” írásra való törekvés is. Ez nem kis mértékben függ össze a nyelvi norma kérdésével.

Fő helyszíne a tudatos helyesírás-tanításnak az iskola. Ez az az intézmény, ahol a tanulók megismerkednek az elemi helyesírási szabályokkal, alkalmazni tanulják és gyakorolják azokat, valamint próbálják megjegyezni, rögzíteni bizonyos szavak, szókapcsolatok kodifikált írásmódját. Minden oktatási szintnek, életkornak és iskolatípusnak vannak saját nevelési céljai és feladatai a helyesírási készségek elsajátítását, fejlesztését illetően (vö. Antalné Szabó 2008, 2010; Misad 2013: 45–46, 2015: 56–57, 2017: 78, 2019: 189).

Vannak, akik nagyon nagy szerepet tulajdonítanak a helyesírásnak és rendkívül fontosnak vélik azt, míg mások félig-meddig vagy épp teljesen elvetik az írásban történő szabálykövetést. Ez a kettős viszonyulás előkerül az anyanyelvi nevelésben úgy a tanulók, mint a pedagógusok részéről egyaránt. Azonban itt nem csak arról van szó, hogy a diákok vagy egy-egy tanár tud-e helyesen írni vagy sem. A helyesírásra vonatkozó kérdések, illetve problémák jócskán túlmutatnak a helyesírási szabályzat követésének dichotóm felfogásán. Ez azért van, mert a helyesírással kapcsolatos problémák, valamint kérdések nagyban kapcsolódnak és összefüggésben állnak a nyelvi ideológiákkal, nyelvi háttérrel vagy a nyelvi attitűdökkel (Jánk, 2020).

2.4 Helyesírás hasznossága és a nyelvjárási háttér

Az anyanyelv, anyanyelvi grammatika tanításában lényeges szerepet töltenek be a helyesírás tanításával kapcsolatos kérdések, melyek mindig aktuálisak. Az élet rengeteg területén jelen van a helyesírás, épp ezért nem szabad elhanyagolni a helyesírási kultúra fejlesztését az iskolában. Ezáltal nem kis felelősség hárul az iskolában tanító magyar szakos pedagógusokra, amikor a nyelvtani ismereteket tanítják a diákoknak, ugyanis az iskola az a színtér, ahol a tudatos helyesírás-tanulás történik (Antalné 1996: 19).

Bárhogyan vélekedünk a helyesírás fontosságáról, kétségtelen, hogy a helyesírásunk milyensége befolyásoló tényezőként fog szerepet játszani a rólunk alkotott kép vonatkozásában és ugyanakkor segíthet minket az előre jutásban is. Nagy részében az anyanyelvi nevelésnek a már meglévő képességeket fejlesztjük, tudatosítjuk az órán, vagyis a már ismert tudásra építünk. Az írás, helyesírás tanítása alkalmával egy megszokott struktúrát kell a diákoknak elsajátítaniuk, épp ezért elengedhetetlen, hogy az anyanyelvi órák tudatosan tervezett része legyen a helyesírás tanítása. Nem mellékes, hogy ismerni kell a tanulók anyanyelvváltozatát, ugyanis a kiejtésre is építeni kell a helyesírás készség kialakításakor. Tehát ahhoz, hogy hatékony legyen a helyesírás-tanítás, elengedhetetlen a magyar pedagógusok részéről a tanulók beszélt nyelvére való fokozott figyelem, ugyanis majdhogynem erre építve fejleszhető a helyesírási készség (Boda, 2011).

A tanítványokban lassan, lépésről lépésre kell kialakítaniuk a pedagógusoknak a helyesírási készséget, az ösztönös íráskészségtől a tudatos helyesírási jártasságig, ugyanis a helyesírási készség nem egy velünk született adottság. Azonban ehhez a munkához is meg kell találni a megfelelő eszközöket.

Az alsó tagozatban megszerzett tudás meghatározó lehet, ugyanis a későbbiekben erre kell majd építeni. A diákok szilárd alapra tudnak építeni a továbbiakban, ha ez az időszak megfelelően ki van használva. A helyesírás tudatosítása, vagyis a szabályok elsajátítása a magyar szakos pedagógusok egyik legfontosabb feladata közé tartozik az anyanyelvi-tantárgypedagógia szerint. Ám a mostani ukrán minisztérium által kiadott tanterv a helyesírás elsajátítására külön nem ad egy órát sem, hanem a tanár a magyar órák keretein belül kell, hogy bővítse, fejlessze a diákok helyesírási ismereteit (Nagy, 2019).

A nyelvi szocializáció az iskolában, különösen a magyar nyelv és irodalom órákon elemi jelentőséggel bír. Az egyik legfőbb fundamentumot fogja jelenteni az életben történő érvényesülés vonatkozásában az a nyelvi háttér és tudás, amit a diák magával hoz. A különféle értékelési eljárásokkal a tanárok legfőképp a nyelvi jegyeket, valamint a

standardnak való megfelelést értékelik, nem pedig a valódi vagy a mérni kívánt tudást. Ez különösen így van a szóbeli feleletek esetében (Jánk, 2019).

Sok esetben a diákok nyelvváltozata, valamint az iskola által elvárt nyelvváltozat között olyan nagy rés mutatkozik, melyet gyakorlatilag lehetetlennek tűnik áthidalni. Az iskolába kerülő gyerekek alapnyelvének fundamentumát a család, illetve a szülők által közvetített nyelv képezi. Vagyis a gyerek kizárólag azzal a nyelvi repertoárral rendelkezik, melyet otthon elsajátított. Ez több kognitív, kulturális, illetve társadalmi tényezőtől is függ (Bartha, 1999). Egy oktatási intézményben feltétlenül fontos, hogy a pedagógus figyelembe vegye a diákok nyelvi különbségeit, amelyek a szocializációból fakadnak. Ám ha mégsem teszi, valamint a nem megfelelő nyelvi elemek használatához negatív pedagógiai stratégiával és attitűddel közelít, annak lehet az eredménye a nyelvi hátrány. A nyelvi hátrány pedig nem más, mint „nyelvi másság és ismerethiány” (Jánk, 2017: 32).

A nyelvi előítéletesség, illetve a nyelvi diszkrimináció pedagógiai folyamatokban betöltött szerepe egyike a nyelvészet releváns kérdéseinek. Kutatása mégis kevésbé hangsúlyos úgy a hazai, mint a nemzetközi viszonylatban. A nyelvjárási háttér és a helyesírás összefüggéseivel szintén nem sok magyar kutatás foglalkozott az elmúlt jó pár évben. A helyesírás-tanítással illetve annak módszereivel viszont többen is foglalkoztak az elmúlt években, évtizedekben. Viszont nem sok hazai szakirodalmat találhatunk arról, hogy hogyan lehetne hatékonyabbá tenni az olyan tanulók helyesírás-tanítását, akik nyelvjárási háttérrel kerülnek iskolába. Számos kutatás azt bizonyítja, hogy nyelvjárási háttérrel kerül iskolába a magyar gyerekek fele (Kiss 2000: 5; Szabó 2003: 65; Menyhárt–Presinszky–Sándor 2008: 11). Hazánkban nem sok kutatást végeztek a témában, s ezt a hiányt többféleképpen indokolják (Kiss 1999; 2000):

- jóslatok, miszerint nemkára eltűnnek a nyelvjárások;
- nyelvi centralizáció;
- az a didaktikai elmélet, mely szerint a nyelvjárások régi, elavult nyelvhasználati formák, s használatuk helytelen;
- a nyelvjárások társadalmi megítélése.

A társadalmi és nyelvi versenyképességnek alapvető feltétele a köznyelv elsajátíttatása, épp ezért az anyanyelvi nevelésben ez egy alapvető cél (Kiss 2003: 145). A köznyelv elsajátítására nem csak az iskolában van szükség, ugyanis az életben minden a köznyelv alapelemeihez köthető (Kiss 1969: 189–191). A köznyelv megfelelő elsajátítása, illetve használata minden tanuló számára szükséges, nemcsak szóban, hanem írásban is egyaránt.

Csak néhány vizsgálatot végeztek a magyar nyelvterületen a sztenderd, valamint az egyes nyelvjárások viszonyára vonatkozólag. Lakatos Katalin (2010) kutatásában olvashatunk arról, hogy a megkérdezett 150 tanár és tanító, melyek közül nagyjából fele magyar anyanyelvet tanít, úgy véli, hogy a nyelvjárás mindenképpen egy olyan hagyomány, melyet fontos megőrizni. Ezen túl identitásjelölő eszköznek is nevezik, illetve úgy gondolják, hogy Kárpátalján beszélnek a legszebben. Azonban nagyjából fele tanár és tanító nagyon zavarónak tartja a nyelvjárasi beszédet az iskolában. Az adatközlők 83,1 százalékánál már volt olyan, hogy kijavították a tanulókat, ha nyelvjárasi beszédet használtak.

2.5 Helyesírás és digitális korunk

A 21. századra egy digitalizált világot élünk, amikor az interneten megjelenő szövegek nyelvi szerkesztettségének sokszínűsége miatt nem kevés inger éri a diákokat. A tanulók számára a magyar nyelv órán elsajátított ismeretek közül leginkább a helyesírás hasznosítható a mindennapokban. Pontosan ezért lényeges a helyesírasi készség fejlesztése az iskolákban (Szerdi, 2019).

A mai fiatalok mindennapjainak nagy részét képezi az online való kommunikáció vagy társalgás. Az üzenetváltások, valamint a nyilvános posztok írása estén jellemző az interneten a helyesírasi szabályzatban foglaltaktól való eltérés (Bódi, 2004: 183–234; Veszelszki, 2017a: 74–139). Többféle írásmód külön stíluseszközként tekinthető. Ilyen lehet például az idegen betűk alkalmazása, a szépírói helyesírás, a szándékosan hosszú szóképek alkalmazása, melyek humoros hatást keltenek. Továbbá ide tartozik még a személynevek alkalmi kisbetűs írása, valamint a helyesírasi szabályzatban is kitételként szereplő betűhalmaz (Fábián 1995: 201–205).

Az interneten böngészve gyakran találkozhatunk olyan esetekkel, amikor az összetett szavakat külön írják. Ezek a szavak a figyelem felkeltése céljából jelenhetnek meg. Egy Facebook-hozzászólásban lehet olvasni, hogy „Sajnos az emberek a hosszú szavakat, bejegyzéseket nem olvassák el, de ha 3 szóra van tagolva, könnyebben megértik”.

Nicola Döring volt az, aki megnevezte a rövidítések három funkcióját:

- 1) ökonomikus funkció – mint idő- költségspórolás;
- 2) identitásfunkció (az internetkultúrával vagy egy interneten lévő csoporttal való azonosulás kifejezése);

3) interpretációs funkció (ez a funkció a szociálismédia-platfomokon a feszélyezetlen nyelvi stílus jellemzője) (Döring 2003: 183–184).

Napjainkban az interneten jelen lévő digitális szövegek egyre nagyobb hatást gyakorolnak a fiatalok helyesírásának milyenségére. Kruzslíc Tamás 2013-ban végzett felméréséből megtudhatjuk, milyen hasonlóságok vannak a tanulók szóbeli, írásbeli, valamint digitális kommunikációjában. Ebben a kutatásban lehet olvasni arról, mennyire elterjedt a diákok szóbeli, illetve írásbeli kommunikációjuk, szövegalkotásuk során például a *lol*, *pill*, *figy*, *sztem* kifejezés, mely egyébként a digitális kommunikációjukra jellemző (Kruzslíc, 2013). 2008-ban Veszelszki Ágnes végzett egy felmérést, miszerint a diákok nagyrésze, pontosan 80%-a ír tudatosan másképp számítógépen, mint kézírással az iskolában. Ezeket a különbségeket a rövidítések használata adja, illetve gyakran elhagyják a mondatkezdő, valamint a tulajdonnévkezdő nagybetűket, továbbá kihagyják a mondatvégi és mondatközi írásjeleket (Veszelszki, 2009, 2017a: 176). Egy online végezt 2017-es vizsgálat adatai azt mutatják, hogy rendszerint személytől, helytől és szituációtól függően veszik figyelembe a helyesírási szabályokat internetes kommunikáció során az általános és középiskolás diákok (Szerdi, 2017: 153–156). Egyre inkább fontosabbá válik a helyesírás az interneten az életkor előrehaladtával, függetlenül a fent leírt tényezőktől. Ezt bizonyítják régebbi és újabb kutatások is. Bódi Zoltán úgy véli, lehetséges, hogy leginkább nem az életkor az, ami befolyásolja a helyesírást, hanem egy személy anyanyelvi ismeretei, valamint a csevegés témája (Bódi, 2004: 200). Épp ezért az iskolai oktatás-nevelés folyamatában fontos nagy hangsúlyt fektetni a kódváltás tudatosítására, illetve a helyesírási szabályok használatának különböző alternatíváira (Antalné Szabó, 2008).

A helyesírás „társadalmilag megkövetelt normakövető tevékenység” (Vörös, 1995: 220). Nemcsak az idősebb, hanem a fiatalabb korosztály is úgy véli, hogy a helyesírás milyensége az általános műveltség, illetve a személyiség minősítője is lehet (Vörös, 1995: 220; Pletl, 2015: 159). Azonban eltérő, hogy hogyan ítélik meg társadalmilag az egyes szabálypontok fontosságát. Egyeseket nem gondolnak súlyos hibának a nyelvhasználók. Ilyenek az egybe- és különírt szavak. Azonban vannak olyan szabályok, melyeknek megszegése miatt megbélyegzik a rossz helyesírót. Ezek például a *j/ly* helyesírása vagy az ismert személynevek helyesírása. Vannak esetek, amikor a médiában, illetve kereskedelemben (szórólapok, feliratok) helytelenül írt szavak találhatók. Ez lehet a helyesírás igénytelensége vagy épp a szándéktalan elírás miatt is, ám ezek a közvélemény kijelentéseiben egyértelműen visszhangra találnak. A Facebook-felhasználók körében több

csoport is kialakult, ahol megtalálhatók ebben a témában beküldött és közzétett képek, hozzászólások (Zimányi ,2000; Antalné Szabó, 2003: 21).

Nem lehet elmenni amellett, hogy a diákok helyesírását a digitális platformok használata mellett befolyásolhatja a nyelvi hátterük. Az iskolába kerülő tanulók nagyrésze olyan nyelvjárás vagy regionális köznyelv birtokában van, amely valamelyest eltér a sztenderdtől. Pontosán ezért a nyelvjárásban beszélő egy bizonyos hátránnyal indulnak azokhoz a társaikhoz képest, akik a köznyelvet beszélik. A helyesírási készség elsajátításakor okozhat ez gondot, illetve akkor szembesülhetnek vele a nyelvjárás háttérű diákok, ugyanis meglehet, hogy úgy írják a szavakat, ahogyan azt hallják, vagyis kiejtés szerinti írásmódot alkalmaznak (Boda, 2011). Azok a tanulók, akik nyelvjárás háttérrel rendelkeznek, több helyesírási hibát követnek el, hibásabban és lassabban olvasnak, mint a köznyelvet vagy a köznyelvhez nagyon közeli változatot beszélők. Ezen túl passzívabbak is az órán, valamint jóval kevesebben mennek továbbtanulni közülük (Szabó 2003: 71).

Fontos azonban tudatosítani és érzékeltetni a diákokkal, hogy nem egy „romlott” nyelv az, amit ők beszélnek, hanem egy olyan nyelvváltozatát a magyar nyelvnek, mely értékes és vannak esetek, amikor segíthet is a nyelvjárások ismerete. Mindezeket túl pedig az iskola befejezése után gazdagabbak lesznek társaiknál ilyen tekintetben, ugyanis egy nyelv két különböző változatát fogják ismerni. Erre a nyelvváltozatra tehát igenis büszkének kell lenniük.

Nyelvhasználatunkban van helyük a nyelvjárásoknak és szerepet is kell tulajdonítani neki. Nagy értékkel bírnak, olyan értékekkel, melyet a köznyelv nem képes közvetíteni. Ilyen érték lehet például a nyelvjárások identitásjelölő vagy közösségépítő funkciója. A magyar órákat a nyelvjárások használatával sokkal gazdagabbá, érdekesebbé, élményszerűbbé lehet tenni. Ez élmény lehet nemcsak a nyelvjárást beszélő, hanem a köznyelvet beszélő diákok számára is. Különböző nyelvtörténeti érdekességek bevonásával, mesélésével a tanulók akár még fogékonyabbak és érdeklődőbbek is lehetnek az anyanyelvi ismeretek iránt (Szabó 1977: 165–166; Kiss 1999: 379).

2.6 Az internet nyelve

Napi szinten találkozunk digitális szövegekkel és olvassuk azokat. Szinte az életünk részévé váltak a modern technika segítségével alkotott virtuális szövegek. Balázs Géza (2007) másodlagos írásbeliség termékének tekinti azokat az írásokat, melyek számítógéppel, telefonnal, vagyis technikai eszközök közbeiktatásával íródtak. Több

írásbefolyásoló tényező jellemzi a másodlagos írásbeliséget. Ilyenek a szövegtípusok, a stílusok, illetve az írásmódok változatossága, ezen túl pedig jellemző a terjesztési lehetőség, akár korlátlanul, a betű- és szövegáthelyezés, valamint a korlátlan javítás. Balázs Géza új beszéltnyelviségnek nevezi az olyan új nyelvi létmódokat, melyek az informatika hatására formálódtak, jöttek létre (Balázs, 2007).

Bódi Zoltán írott beszélt nyelvként nevezi meg az online platformokon megjelenő szövegek műfaját (Bódi, 2004), míg Veszelszki Ágnes a digilektus fogalommal jellemzi ezt a jelenséget (Veszelszki, 2010).

Az állandóan fejlődő internetes kommunikáció alakítja legfőképp az új beszéltnyelviséget, létrehozva egy új nyelvhasználati normarendszert, amely ötvözi az írott és beszélt közlési forma sajátosságait. Ennek oka az írásban történő kommunikáció jelentős felgyorsulása, valamint a beszélgetőpartnerek közötti térbeli távolság áthidalhatóvá válása. A hagyományos írott közlési formához képest felgyorsul a kommunikáció, amikor az internetes műfajok valamelyikének segítségével beszélgetünk. Az üzenet feladója igyekszik, hogy a címzett minél gyorsabban megkapja az üzenetet, s ezért jellemző a feladó közlésére a hiányosabb, lazább szerkesztésmód. Nem ritka az sem, hogy a helyesírást is figyelmen kívül hagyják a közlők annak érdekében, hogy minél gyorsabban sikerülhessen egy üzenetváltást megejteni. A kódváltás megjelenik a helyesírásban is. Elsősorban a helyzetnek megfelelő kódváltás, ami azt jelenti, hogy a közlő személy a használt nyelvet aszerint válogatja, hogy milyen helyzetben szeretne valamit közölni (Antalné, 2008). Ám nagyon fontos, hogy nagyrészt a hibázás tudatos, és amiatt történik, mert vagy a gyorsaságra, vagy a rövidegre törekszünk. Ott kezdődik a gond, hogy ha valaki nem ismeri a szavak helyes, illetve helytelen formáit, vagyis nem tudja, hogy a mindegy nem mindig írható mind1-nek (Tóth, 2007).

Több jellegzetessége is van az internetes nyelvhasználatnak. Jellemző, hogy privát kommunikációban, azaz cseten a helyesírási gondatlanság jelentkezik, ami több okból fakadóan következhet be: kényelem, gyorsaság vagy akár csoportnyelvi hatás következménye lehet. Fontos megemlíteni a fonetikus írásmódot, ami egyes esetekben már erőltettként is hathat. Az internetes kommunikáció csetnyelvéhez sorolható jellegzetesség még a rövidítések, összevonások alkalmazása. Viszont vitathatatlan, hogy ezek érintik a stílust is, de elsőként a helyesírási problémák között tárgyalandók a szóalakok nagymértékű változása miatt. Az összevonások, illetve rövidítések elsődleges funkciója, hogy minél kevesebb erőfeszítéssel, gyorsan el tudja juttatni az információ közlő személy a tartalmat az információt fogadó személynek. Ilyenkor a szavakból vagy elhagyják a

toldalékot, a kötőjelet vagy a szavak rövid formában kapcsolódnak egymáshoz. Ezen túl nem ritka az internetes vagy online kommunikáció során, hogy nem helyesen használják a szavak kis- és nagybetűit. A kényelem érdekében gyakran kizárólag kisbetűs írásmódot alkalmaznak az interneten társalgók. A csupa nagybetűs írásmód pedig már jelentést hordoz magában: érzékelteti a kiabáló, hangos beszédet (Simon, 2023).

III. A LINGVICIZMUS MEGJELENÉSI MÓDJAI A KÁRPÁTALJAI BESZÉLŐK ÉS INTERNETEZŐK DISKURZUSAIBAN

3.1 A Nagydobronyi Líceum 8-11. osztályos diákjai körében végzett online kérdőíves felmérés kutatási adatbázisának ismertetése

A Nagydobronyi Líceum 8-11. osztályos diákjai körében kérdőíves módszer segítségével történt a vizsgálat. Az online kérdőívet a 8, 9, 10 és 11. osztályos diákok közül 50-en töltötték ki. Az adatközlők nemi aránya a következőképp oszlik meg: 22 fiú és 28 lány. Legaktívabb kitöltők a 11. osztályosok, közülük 17-en töltötték ki az űrlapot. A 8. és 10. osztályba tanuló diákok közül 12-12 darab válasz érkezett, s a 9. osztályosok 9-en válaszoltak az űrlapon szereplő kérdésekre. Ezt az osztályok közötti megoszlást az alábbi táblázatban szemléltetem.

1. táblázat Az adatközlők osztályok közötti megoszlása (N=50)

Osztályok	Adatközlők száma
8	12
9	9
10	12
11	17

3.1.1 A kutatás eredményei

Az adatközlők mindegyikének anyanyelve a magyar, így tehát a kérdések értelmezésével és azok megválaszolásával nem volt gond. A tanulók lakhelyét nézve 2 tanulón kívül mindegyikük Nagydobronyban él, csupán 1-1 tanuló lakik Csongoron, valamint Tiszaágteleken.

A kérdőív elején mintegy motivációként vagy ráhangolódásként egy képet csatoltam. Ezen a képen egy hirdetés áll, amely tele van helyesírási hibával. Ehhez kértem, hogy a diákok fejtsék ki a véleményüket: *mit gondolnak a megadott képről, illetve, hogy kijavítanák-e a képen látható helyesírási hibákat.* A kérdés megválaszolásával szerettünk

volna egy átfogó képet kapni arról, hogy a Nagydobronyi Líceum 8-11. osztályos diákjai észreveszik-e egyáltalán, ha egy szöveg helyesírási hibákat tartalmaz, illetve kijavítanák-e, ha lehetne. Az 50 megkérdezett diák közül csupán 5-en vélekedtek úgy, hogy ők nem javítanák ki. Véleményüket a megkérdezettek közül nem sokan fejtették ki azzal kapcsolatban, hogy mit is gondolnak a képről, ám van pár adatközlő, aki részletesen kitért a kérdés megválaszolására:

„Azt gondolom róla, hogy aki ezt kiraktam az nem nagyon figyel oda arra, hogy mit hogyan ír le. Igen kijavítaná őket mert őszintén megmondva elég gyerekes, hogy van ilyen”

„Azt gondolom, hogy fogalma sincs ennek a személynek arról, hogy mi hogy íródik. Persze, hogy kijavítanám”

„Hibás kiírás, nem is kevés a hiba. Kijavítanám, zavar”.

Következő kérdésünk azt vizsgálja, fontosnak gondolják-e a tanulók a helyesírást. Véleményüket kértük, hogy indokolják meg, tehát miért tartják fontosnak vagy épp nem fontosnak azt. Aktuális lehet ez a kérdés, mert véleményem szerint hanyatlóban van a helyesírásra való fokozott figyelem. Ez lehet annak a következménye, hogy ma már a fiatalabb generáció nem igényli, hogy helyesen legyen leírva egy-egy szöveg vagy tartalom, mert úgymint megértik az információ lényegét, ha az helytelenül, hibásan van leírva. Egyre elterjedtebb ugyanis a rövidítés, ékezet nélküli írásmód használata. Adatközlőink erre a kérdésre egyöntetű választ adtak, s az előző kérdéshez képest válaszaikat sokkal többen indokolták meg. Az 50 diák közül mind az 50-en úgy gondolják, hogy fontos vagy nagyon fontos a helyesírás. Azt, hogy miért gondolják ezt, így indokolták:

„Igen, fontos mivel ha valaki nem ír helyesen akkor elég nehéz kimenni, hogy mit is akar mondani az illető”

„Igen. Könnyebb megérteni, ha helyesen le van írva.”

Az adatközlők hangsúlyozták a könnyeb megértés lehetőségét, vagyis úgy gondolják, hogy ha valaki helyesen ír, könnyebben értelmezhető a mondanivalója. Több adatközlő is leírta válaszában azt, hogy a helyesírás hanyagolásával félreértelmezhető lehet az információt közlő személyek mondanivalója.

„Fontos mert e nélkül sok mindent félreérthetünk és nem helyesen gondolhatjuk”

„Fontos, mivel sokkal könnyebb megérteni azt, hogy mit akar a másik mondani, a rossz helyesírás miatt könnyen lehetnek félreértések.”

„Szerintem fontos, mert sok szót félre lehet érteni, ha helytelenül van írva, és sokszor nem is lehet érteni”

„Fontosnak gondolom, igen. Azért, mert gyakran ha valamit nem írunk helyesen, más értelme is lehet a leírtaknak, mint amit közölni akarunk.”

A feltett kérdéssel kapcsolatban a válaszaikat többen is azzal indokolták meg, hogy szerintük azért fontos a helyesírás, mert abból is kivehető a műveltségünk szintje, illetve lefest egy adott képet a személyiségünkről. Ezt Boda Annamária (2011) egy tanulmányában meg is fogalmazta: bárhogyan ítéljük is meg a helyesírás fontosságát, vitathatatlan, hogy helyesírásunk befolyásolhatja a rólunk alkotott képet, segítheti előbbre jutásunkat.

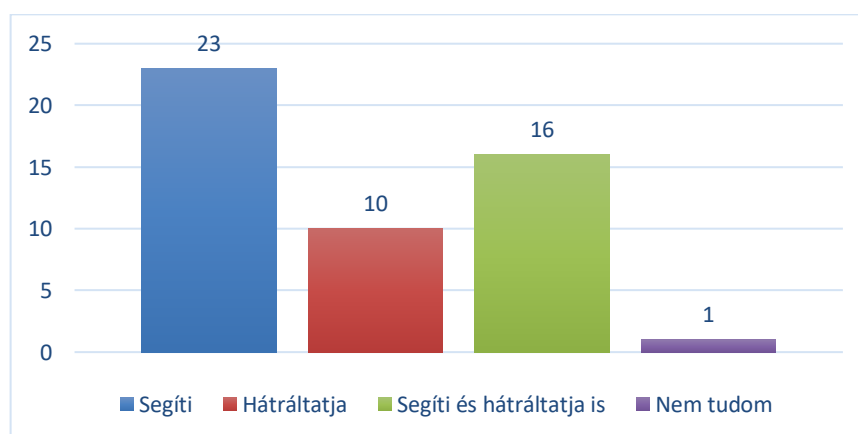
„Fontos, mert alapműveltségünket jellemzi”

„Igen, fontos. Helyesírásunk jelölheti a személyiségünket is.”

„Igen szerintem nagyon is fontos, mert abból nagyon meglátszik az, hogy ki mennyire tanult ember, ha helyesen vagy éppen helytelenül ír valaki.”

A válaszok között szerepeltek még olyan indokok a helyesírás fontosságát illetően, hogy idegesítőnek tartják, ha valaki nem ír helyesen, valamint, ha betartjuk a helyesírási szabályokat a későbbiekben jobban fogunk tudni érvényesülni.

Rengeteg inger éri manapság a fiatalokat az interneten, online felületeken az ott megjelenő szövegek nyelvi megszerkesztettségének sokfélesége miatt. Ebben a digitalizált korban sokkal gyakrabban olvasnak az interneten bármiféle szöveget, információt, mint például könyvekben vagy újságokban. Ebből kifolyólag nagy valószínűséggel gyakrabban találkozhatnak helytelen vagy helyesírási hibát tartalmazó szövegekkel. A kérdés tehát erre irányulóan szeretné megvizsgálni, mit gondolnak a mai 13-17 évesek arról, hogy jó vagy épp rossz hatással van a digitális kultúra a mai generációra nézve, így következő kérdésünkben megkérdeztük, hogy szerintük a digitális kultúra segíti vagy hátráltatja a helyesírást?

1. ábra A digitális kultúra segíti vagy hátráltatja a helyesírást? (N=50)

A válaszok nagyon megoszlóak. A diákok közül 23 személy gondolja úgy, hogy a digitális kultúra pozitív, segítő hatással van a mai fiatalokra, 16-an úgy vélik, hogy segíti és hátráltatja is egyaránt a helyesírást, 10 adatközlő véleménye szerint hátráltatja, illetve 1 adatközlő nem tudott választ adni a kérdésre. Többen is leírták, hogy miért gondolják éppen úgy, hogy segíti, miért vélekednek úgy, hogy hátráltatja, illetve azok is részletezték válaszukat, akik azt mondták, hogy segíti és hátráltatja is egyaránt.

„Segíti, mert sokat lehet a helyesírásról tájékozódni és kijavít a telefon is, ha valamit nem jól írok”

„Inkább hátráltatja, mert egyre több hibásan kiírt bejegyzést látok. Az emberek nem erőlködnek azon, hogy helyesen írjanak...”

„Is-is. Segíti, mert vannak önjavítók a telefonokon, és ezáltal sok helytelenül író tanul szavakat helyesen írni. Hátráltatja pedig azért, mert sok a szleng, a rövidítés az online írásoknál és ez rögzül be, elfelejtenek helyesen írni.”

Következő kérdésünkben a kézírás fontosságát vizsgáltuk. Megkértünk 50 tanulót, hogy egy 1-től 5-ig terjedő skálán jelöljék, ők mennyire tartják fontosnak manapság a kézírást? Az 1-es azt jelenti, hogy egyáltalán nem tartják fontosnak, míg az 5-ös jelölésével azt mutatják, hogy szerintük nagyon fontos. A mai modern 21. században félő, hogy a digitalizáció megöli a kézírást. Nagyon sok helyen a kézírást már helyettesíti a számítógépeken, laptopokon, telefonokon való pötyögés. Azonban hosszútávon ez azt is jelentheti, hogy a helyesírás fontossága, illetve az arra való odafigyelés egyenlő lesz a nullával. Mégis azért, mert ha valamit helytelenül írunk le, bizonyos rendszerek automatikusan kijavítják, így oda sem kell figyelni arra, hogy mit hogyan írunk le. Másrészt pedig az újabb generáció már hozzászokik és természetesnek gondolja az ékezetek, valamint írásjelek nélküli írásmódot, illetve a rövidítések használatát.

A megkérdezett személyekből 19-en jelölték a maximális, vagyis az 5-ös értéket, 17 tanuló értékelte 4-esre, 11 diák pedig 3-asra a kézírás fontosságát és csupán 3 tanuló gondolja úgy, hogy egyáltalán nem fontos napjainkban a kézírás.

Ehhez kapcsolódóan megkérdeztük adatközlőinket, hogy másképpen írnak-e számítógépen, mint kézírással, s ha igen, fejtsek ki, hogy miben más. Az 50 diák közül 38-an adtak erre a kérdésre választ. A 38 személy közül 14-en mondták azt, hogy ugyanúgy írnak kézírással, mint a számítógépen, vagyis online formában, s a válaszadók nagytöbbsége, szám szerint 24-en másképp írnak:

“...Kézírásnál igyekszek nagybetűt, ékezeteket használni és helyesen kitenni a vesszőt. Gépen ezeket hanyagolom.”

„Számítógépen rövidítek, emojikat használok. Kézírással sosem rövidítek”

„Igen másképpen írok számítógépen, mint kézzel. Ez abban nyilvánul meg, hogy a számítógépen való íráskor sokkal több rövidítés használok”

„Másképp, barátokkal való beszélgetésben nem használok ékezetet.”

„Általában számítógépen nem írok ékezeteket”

„Igen. A számítógépen általában ékezet nélkül írok”

A legtöbb adatközlő válaszában kifejtette, hogy miben más az online, illetve a kézzel való írása. Megtudhattuk, hogy leginkább a rövidítések, valamint az ékezetek nélküli írás jellemzi a számítógépen való írást a diákoknak. Viszont volt, aki azt mondta, hogy kézírása abban különbözik az online formában való írástól, hogy igyekszik odafigyelni a nagybetűkre, illetve helyesen kitenni a megfelelő írásjeleket.

A helyesírás szorosan összekapcsolható a lingvicizmussal, vagyis a nyelvi alapú diszkriminációval. Gyakran találkozhatunk ugyanis azzal, hogy vagy szóban vagy írásban megbélyegzi, kigúnyolja egyik személy a másikat azért, ahogyan beszél vagy éppen ír. A közösségi felületek valamelyikét szinte kivétel nélkül minden személy használja manapság. Nem ritka, hogy megbélyegzéssel találkozhatunk, ami a helytelen írásra irányulva jön létre. Épp ezért véltük fontosnak megkérdezni a Nagydobronyi Líceum tanulóit arról, hogy ők mit tesznek azért, hogy fejlesszék a helyesírásukat. Leggyakoribb beérkező válasz az az olvasás volt, amit 22 diák írt. Majdnem fele adatközlő tehát az olvasás módszerét alkalmazza ahhoz, hogy fejlessze helyesírását. A többi válaszadó azt mondta, hogy ők a következőképp fejlesztik helyesírásukat: jobban odafigyelnek órán, fejlesztik magukat, utána néznek a szavak helyesírásának, helyesírást fejlesztő játékokat játszanak, és sokan írnak annak érdekében, hogy fejlesszék ezt a készségüket.

Következő kérdésünkben választ szeretünk volna kapni arra, hogy az iskolában magyar órán tanultak-e a helyesírásról a diákok. A megkérdezettek mindegyike, vagyis 50 tanulóból 50-en azt válaszolták, hogy igen, tanultak, noha az egyik legfrissebb vonatkozó publikáció szerint a mostani ukrán minisztérium által kiadott tanterv külön egy órát sem ad erre. (Nagy, 2019). Ezt azt jelenti, hogy a Nagydobronyi Líceum magyar szakos tanárai hangsúlyt fektetnek a helyesírás elsajátíttatására, a diákok meglévő tudásának bővítésére, fejlesztésére akkor is, ha külön tananyagként nem tanítják a diákokkal.

A 2019-ben megjelenő Covid-19 világjárvány kitörése okán hosszú időre távoktatási formában folyt az oktatás. Ekkor a diákoknak több beadandó, illetve önálló munkájukat online formában kellett elküldeniük tanáraiknak. Következő kérdésben azt kérdeztük, hogy *használják-e a Word-ben az önellenőrző részt*. A válaszok megoszlottak:

adatközlőink nagyrésze, vagyis 28 diák nemleges válasszal felelt a kérdésre, míg a maradandó 22 diák azt felelte, hogy használja. Majd a következőben rákérdeztünk konkrétan arra, hogy a távoktatás során a beadandó munkákhoz használtak-e önellenőrző programokat. Itt a válaszok már jobban eltérnek: 16 diák használt önellenőrző programot beadandó vagy önálló munkáik ellenőrzésére és 34 diák nem használt.

Az előző kérdésből kifolyólag érdekelt a következőben az, hogy az iskolában tanították-e az önellenőrző programok használatát. A tanulók nagyobb részének tanították, ugyanis 28 diák volt, aki igennel felelt a feltett kérdésre és 22 diák adott nemleges választ.

Következő kérdés az volt, hogy *van-e Facebookja a diákoknak*. 1 tanuló kivételével mindenki azt válaszolta, hogy van. Ezt fontos volt tudni ahhoz, hogy egy releváns képet kaphassunk arról, hogy mit gondolnak az internetes nyelvhasználatról. A facebook egy olyan közösségi hálózat, amely népszerű a fiatalok körében. Tehát következő kérdésünk az volt a diákokhoz, hogy mit gondolnak az internetes nyelvhasználatról? A válaszokból több dolog is kiderülhet: felismerik-e, hogy manapság egyre gyakoribb a helytelen kiírás, hibásan közétett poszt, illetve kiderülhet az is, hogy elítélik-e ezeket a jelenségeket, ha találkoznak ilyennel. Leggyakoribb válaszként érkezett, hogy egyre több rövidítés van jelen, s többen írták azt is, hogy helytelenül írnak az online világban.

„Sok rövidítést használnak és sokan nem is értik ezeket. Sokszor előfordul, hogy mindent kisbetűvel és ékezet nélkül írnak.”

„Érdekes. sok a rövidítés, de érdekes, hogy mindenki érti azokat aki internetezik”

„Sokszor helytelen”

„Az interneten sokszor írnak helytelenül”

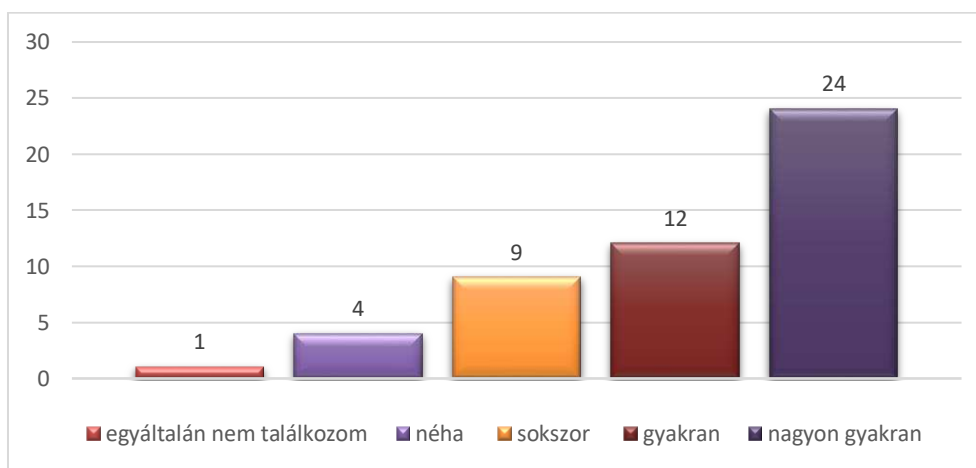
„Nem gondolom szépnek sem jónak. Rontja a magyar nyelv minőségét, hogy sokan átveszik az internetes szlengeket”

„Sok rövidítéssel találkozom, gyakran látok helyesírási hibákat, szerintem az emberek nem figyelnek annyira oda, amikor gépelnek.”

„Hát az emberek nagy része úgy ír ki például egy bejegyzést, hogy nem jár utána hogyan kellene helyesen leírni azokat a szavakat, vagy nem nézi át azt amit kiír az internetre, ami egy komoly bejegyzést is eléggé nevetségessé tehet”.

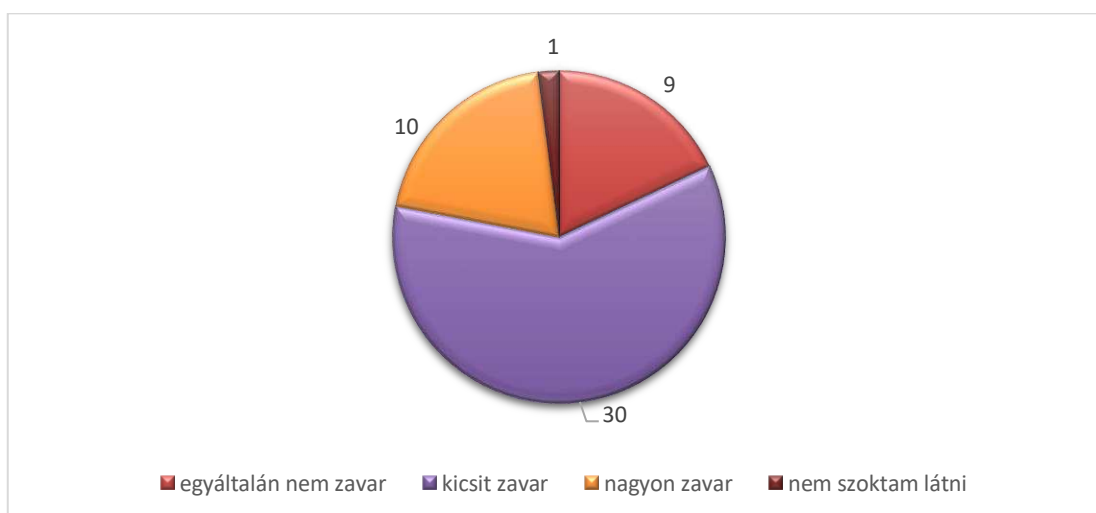
Több adatközlő nevezte az internetes nyelvhasználatot *érdekesnek*, *trágárnak*, illetve volt, aki azt írta, hogy *kulturálatlan*. Ám ezeknek a véleményeknek az ellentéte is érkezett válaszul, vagyis 11 adatközlő szerint *jó*, *hasznos*, vagy *szuper* az internetes nyelvhasználat. 10 diák nem tudott választ adni a kérdésre. A válaszokból tehát kiderült, hogy sokan találkoznak helyesírási hibákkal, illetve rövidítéseket tartalmazó kiírásokkal,

posztokkal. Ezt a tényt a következő kérdésünkre adott válaszok is bizonyítják. Megkérdeztük, hogy milyen gyakran találkoznak a diákok az interneten helytelenül kiírt vagy helyesírási hibát tartalmazó bejegyzésekkel, posztokkal, mémekkel. A válaszokat egy 1-től 5-ig terjedő skálán kellett bejelölniük, ahol az 1-es azt jelenti, hogy egyáltalán nem találkoznak, míg az 5-ös szerint nagyon gyakran látnak helytelenül közétett tartalmakat. Legtöbb diák, 24-en nagyon gyakran találkoznak helytelenül kiírt tartalommal, 12-en gyakran, 9-en sokszor, 4-en csak néha látnak ilyen bejegyzést, illetve 1 adatközlő azt mondja, hogy ő soha nem lát helytelenül közétett tartalmat.

2. ábra Milyen gyakran találkozol az interneten helytelenül kiírt vagy helyesírási hibát tartalmazó bejegyzésekkel, posztokkal, mémekkel? (N=50)

Következő kérdésben arról kérdeztünk, hogy az adatközlőinket mennyire zavarja, ha helytelenül kiírt posztot, kiírást, mémet lát az interneten? A válaszok megoszlóak:

3. ábra Mennyire zavar, ha helytelenül írt posztot, kiírást, mémet látsz az interneten? (N=50)

Adatközlőink több mint felét, szám szerint 30 diákot kicsit zavar, ha helytelen tartalommal találkozunk az interneten. 10 tanuló mondja azt, hogy őt nagyon zavarja, 9-en válaszolták azt, hogy őket egyáltalán nem zavarja, illetve 1 adatközlő mondta azt, hogy ő nem is szokott efféle tartalommal találkozni. A diákok nagyrésze tehát észreveszi, ha helytelen kiírást lát egy-egy közösségi felületen, s elmondásuk szerint nagy részüket zavarja.

A jelenlegi internetes nyelvhasználatban nagyon gyakran megfigyelhetőek a rövidítések használata. A következőben adatközlőinktől azt kérdeztük, hogy *digitalizációs kommunikációik során szoktak-e rövidítéseket használni. Például?* Az adatközlők közül 47-en írtak választ erre a kérdésre, s közülük csak 8-an nem szoktak használni online kommunikációjuk során rövidítést. Ám a további 39 adatközlő szokott, s közülük 29-en példát is írtak. A válaszokban a következő rövidítések szerepelnek: *h-hogy, vlk-valaki, v-vagy, stb- és a többi, tali-találkozás, rendi-rendben, sztm-szerintem, vlm-valami, sm-semmi, pl-például, mindl-mindegy, kb-körülbelül, semmi kl-semmi különös, akk-akkor, pill-pillanat, kicsi-mit csinálsz, valszeg-valószínűleg, 1x-egyszer.*

Előző kérdésünkben arra kerestük a választ, hogy a mostani generáció használ-e rövidítéseket. Ám fontos volt megnézni azt is, hogy ezt csupán privátban alkalmazzák-e ezeket, vagy nyilvános posztokban is közzétesznek rövid változatban leírt szavakat. Így tehát a következő kérdés az volt, hogy *ha használsz rövidítéseket, akkor ezeket csak privát kommunikáció alkalmával írod le vagy nyilvános posztok formájában is alkalmazod?*

A megkérdezettek közül 37 személy kizárólag privát kommunikáció során ír rövidítéseket, 2 adatközlő azt válaszolta, hogy nyilvánosan és privátban egyaránt alkalmazza, nyilvánosan ír rövidítést szintén 2 diák, s 8-an válaszolták azt, hogy nem használnak, amit már az előző kérdésre adott válaszokból is megtudhattunk. A válaszokból jól látszik, hogy az adatközlők nagytöbbsége kizárólag privát kommunikáció alkalmával használ rövidítéseket, ami arra enged következtetni, hogy fontosnak tartják a helyesírási normákat a nyilvános diskurzusokban.

A lingvicizmus, azaz a nyelvi alapú diszkrimináció többféle módon is megnyilvánulhat. Megmutatkozhat abban, ha valaki az online térben negatív hangvételi kommentet, hozzászólást társít embertársa (helyes)írására, abban is, ha valaki megszólítja a másikat azért, amilyen szót használ, illetve akár szélsőséges esetben abban is jelentkezhet, hogyha valaki már szóba sem áll olyan illetővel, aki nem ír helyesen, esetleg nem adekvát módon használja a szavakat. Következő kérdésünkben arra kérdeztünk rá, hogy *szóba állnál-e olyan személlyel, akiről tudod, hogy nem ír helyesen,* ezzel is vizsgálva a lingvicizmus megjelenésének egy módját. Ám a válaszadóink egységes válasza volt az,

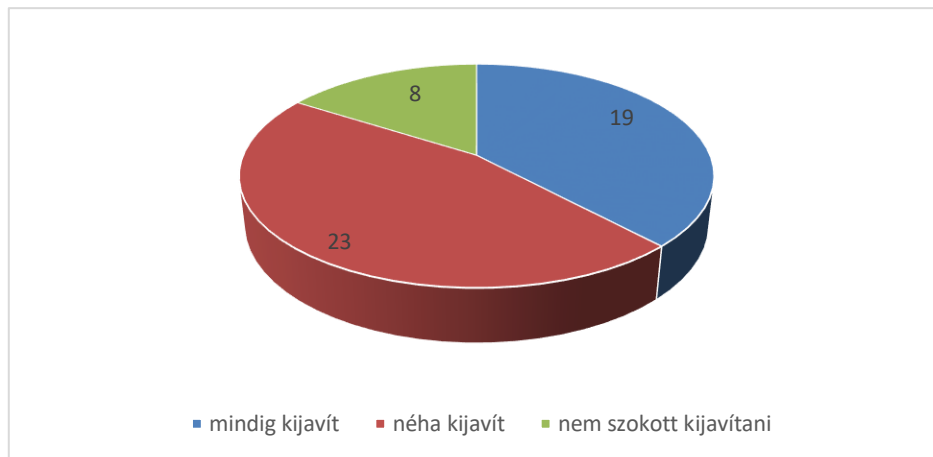
hogy igen, szóba állnának ilyen személlyel, tehát ilyen téren lingvicizmus nem figyelhető meg.

Az online kommunikáció során gyakran találkozhatunk helytelen bejegyzésekkel, s ezen túl privátban való kommunikáció során is gyakran előfordulhat, hogy helytelenül írnak szavakat az emberek. Ez lehet annak okán, hogy figyelmetlenek, lehet elgépelési hiba vagy automatikus javító rendszer, ami szinte minden telefonban megvan manapság, valamint lehet, hogy valóban nem tud valaki helyesen írni, s csak úgy írja le, ahogyan hallja a szavakat. A diákokat arról kérdeztük következő kérdésünkben, hogy *kijavítod-e a beszélgetőpartnered internetes kommunikáció alkalmával, ha helyesírási hibát követ el?*

A válaszadók közül 32-en felelték azt, hogy ők nem javítják ki partnerüket, ha nem ír helyesen, viszont 18 adatközlő nem hagyja szó nélkül, ha ilyennel találkozik.

Mivel Nagydobrony egy palóc nyelvjárászigetként is emlegetett település, ezért kétségtelen, hogy napjainkig is bizonyos esetekben a sztenderd nyelvhasználattól kicsit eltérő kifejezéseket használnak az itt élő lakosok. Soron következő kérdésünkben fel van sorolva 8 olyan szó, melyet településünkön szoktak használni: *bádog, sánc, bánka, láptó, sifony, abrosz, dublik, murkó*. A kérdésünk pedig az volt, hogy *a megadott szavakat helyesírási hibának tekinted, ha internetes poszt formájában találkozol velük?* A diákok 37-en nem gondolják ezeket helyesírási hibának, míg 13-an úgy vélekednek, hogy a felsorolt szavak helyesírási hibának számítanak egy internetes posztban.

Minden bizonnyal a 8-11. osztályos diákok is szoktak palóc nyelvjárásban beszélni, ugyanis szocializációjuk során hallanak ilyen szavakat, s ők is megtanulták ezeket. Ezen túl bár a település, ahol élnek teljesen magyar, ám az államnyelvi hatás miatt gyakran használatosak a kölcsönszavak. Arra voltunk kíváncsiak, hogy az iskolában megjelenik-e a nyelvi alapú diszkrimináció azáltal, hogy a tanárok kijavítják a diákokat, ha nyelvjárásban beszélnek vagy kölcsönszavakat használnak. Ehhez a következő kérdést tettük fel: *a tanár kijavítja-e, ha kölcsönszót vagy nyelvjárás szavakat használasz a magyar órán?*

4. ábra: A tanár kijavítja-e, ha kölcsönszót vagy nyelvjárási szavakat használsz a magyar órán? (N=50)

A megkérdezett 50 diák közül 19-en válaszolták azt, hogy őket mindig kijavítja a tanár, 23 adatközlő mondta azt, hogy néha kijavítja őket, és csupán 8 adatközlő az, akik elmondása szerint nem javítja őket ki a tanár magyar órán. A válaszadók nagytöbbségét vagy néha vagy pedig minden alkalommal kijavítják, ha nyelvjárásban beszélnek, ami előfeltétele lehet a nyelvi alapú diszkriminációnak.

3.2 A Nagydobronyi Líceum magyar szakos pedagógusaival készített interjú körülményei, menete, módszere

A kutatás egyik fő irányvonalát képezi a beszélők körében kideríteni, mennyire van jelen a nyelvi előítéletesség, vagyis a diszkrimináció manapság. Ehhez egyrészt kérdőíves módszerrel kérdeztem a Nagydobronyi Líceum 8-11. osztályos diákjait, majd az interjú módszerét alkalmaztam a magyar szakos pedagógusok megkérdezésére.

A Nagydobronyi Líceumban oktató 6 magyar szakos tanárt kérdeztem leginkább a helyesírás, valamint a lingvicizmus témakörében. Ezek a pedagógusok tanítják azokat a 8-11. osztályba tanuló diákokat, akikkel a kérdőíves adatgyűjtést végeztem. Legfőképp tehát a helyesíráshoz kapcsolódó témákra reflektáltunk interjúkérdéseinkben, ugyanis a nyelvi alapú diszkrimináció gyakran a helytelenül leírt szövegek révén jön létre, s a helyesírás megfelelő tanítása egyik alapja lehet a lingvicizmus kiküszöbölésének.

Többek között kíváncsiak voltunk arra, hogy:

- a pedagógusok fontosnak tartják-e a helyesírást, s ha igen, miért;
- véleményük szerint felértékelődik-e manapság a helyesírás;

- mit tesznek a diákjai helyesírási készségének kialakítása, fejlesztése érdekében;
- az online világban figyelemmel kísérik-e diákjaik által közétett tartalmakat, s ha igen, mit gondolnak róla;
- helytelennek tartják-e, ha a diákok nyelvjárási- vagy kölcösnszavakat használnak az órán;
- értékelés során figyelembe veszik-e, ha a diákok kölcösnszavakat vagy nyelvjárási szavakat használnak.

Jelentős mértékben szerepet játszanak a magyar szakos tanárok abban, hogy milyenné formálódik a tanulók helyesírása, illetve, a helyesírás készséggé alakításában is döntő szerepük van.

3.2.1 A kutatás eredményei

Első körben a pedagógusok munkatapasztalatainak évét kérdeztük. A megkérdezett tanárok közül egy személy 12 év munkatapasztalattal rendelkezik, egy pedagógus 39 éve tanít, ketten oktatnak már 30 éve és ketten 24 év munkatapasztalattal rendelkeznek. Fontos tudni, hogy van-e közöttük olyan pedagógus, aki csupán rövid ideje tanít, mivel a 7. kérdésünkben a régi és jelenlegi diákok helyesírásának összehasonlításról kérdezzük adatközlőinket.

Második kérdésben arra kértük a pedagógusokat, mondják el, szerintük *mi is tulajdonképpen a helyesírás?*

P1: *„A magyar nyelv írásának szabályozott módja.”*

P2: *„Helyesírás elvek és szabályok rendszere az írásbeli megjelenítésre.”*

P3: *„Az emberek nyelvi műveltségének a tükre, lefektetett szabályokon alapuló egységes rendszer.”*

P4: *„A nyelvtani szabályok ismerete és alkalmazása.”*

P5: *„A helyesírás tulajdonképpen abból a szükségszerűségből keletkezett, hogy a leírt szövegek elolvasása, értelmezése minden azonos nyelvet beszélő számára ugyanolyan „kotta szerint” történjen meg. Tehát ne azon törje a fejét az olvasó, hogy vajon mit is akart leírni a szöveg alkotója, ne a szavak kiolvasása vegye el az idejét, hanem csak a szavak, mondatok jelentésének megértése kösse le a figyelmét.”*

P6: *„A nyelvi műveltség részét képezi, hivatalosan elfogadott szabályrendszer.”*

Adatközlőink saját szavaikkal fogalmazták meg, szerintük mi is az a helyesírás. A következőben pedig a arra voltunk kíváncsiak, hogyan vélekednek a megkérdezettek arról, hogy *mi a célja, funkciója a helyesírásnak?*

P1: „Az egységesség megteremtése a cél, az írás, az olvasás megtanulásának a könnyebbé tétele. Ha megtanuljuk a szabályokat és gyakorlással berögzítjük, könnyebben megy az írás, nem kell azon gondolkodnunk, hogy mit és hogyan írjunk.”

P2: „Az egységesség megteremtése, a normához való igazodás.”

P3: „A nyelvtani szabályozások ismerete, betartása, a meglévő egységes forma követése, hogy kizárhassuk a félreértéseket.”

P4: „A helyesírás célja, hogy egységes legyen a nyelv hangjelölési rendszere írásba
Pl.: a hangtani változások jelölése vagy nem jelölése írásban. Célja az is, hogy egységes legyen a nyelvhasználat szabályrendszere is. Adott helyzetben, bizonyos témával kapcsolatban melyek azok a szavak, szókapcsolatok, amelyeket kiválaszthatunk, melyeket kell kerülnünk. Pl.: névutók használata: föld alatti, földalatti, vonzatok
használata, egyeztetés számban és személyben, stb.”

P5: „Hogy az írás egységes legyen.”

P6: „Az írás-olvasás könnyebbé, érthetőbb tétele.”

A válaszok szinte mindegyikében megegyeznek a vélemények arról, hogy milyen funkciót lát el a helyesírás, illetve mi a célja. A pedagógusok válaszaiban hangsúlyozzák az egységességet, amely fontos a nyelvtani ismeretek, a nyelvhasználat, illetve az írás tekintetében, valamint azért is, hogy elkerülhessük a félreértéseket.

A helyesírás fontosságáról való véleményüket is érdekesnek tartottuk megkérdezni, így a következő kérdés az volt, hogy *fontos a helyesírás manapság? Miért?*

P1: „A helyesírás mindig fontos szerintem, mert gondolataink helyes leírása jelzi igényességünket, tiszteletünket mások iránt.”

P2: „A helyesírás mindig fontos. Mert tükrözi a tudást, a műveltséget és a tájékozottságot.”

P3: „Minden időben fontos, nemcsak manapság. Miért? Nem mindegy, hogy dohányzóasztal vagy dohányzó asztal / hisz az asztal nem dohányzik, pedig különírva ezt jelenti/ áll vagy ál.”

P4: „Mindig fontos volt, így manapság is. A nyelv változik, követni kell az új helyesírási szabályokat.”

P5: „Természetesen nagyon fontos. Az emberi kommunikáció akadálytalansága, gyorsasága, a megértés és együttműködés sokszor azon múlik, hogy mennyire képes valaki a nyelvet helyesen használni szóban és írásban.”

P6: „Fontos.

- a helyesírás megléte hiányában rengeteg dolgot félreértelmezhetnek az emberek, akik az írásainkat, üzeneteinket, mostanában divatos netes felületen történő kiírásainkat olvassák.

- például, ha egy motivációs levelet vagy önéletrajzot szeretnénk beküldeni a kiszemelt munkahelyünkre, ami rengeteg helyesírási hibával van tele, akkor biztos, hogy nem jó eséllyel indulunk.

- tisztelet az anyanyelvünk iránt.”

Adatközlőink egyértelműen fontosnak tekintik a helyesírást, s többen is hangsúlyozták, hogy nem csak manapság, hanem minden időben fontos volt. A pedagógusok helyesírás fontosságáról valóvélekedése nagyban hozzájárulhat ahhoz, hogy diákjaiknak mennyire, milyen intenzíven próbálják átadni a helyesírásról meglévő tudásukat. Ugyanis, ha ők fontosnak vélik a helyesírást, akkor a róla való tudásukat is igyekeznek átadni tanulóiknak, s készséggé alakítani azt. Ez pedig a későbbiekben nagyban hozzájárulhat diákjaik sikerességéhez akár. A helyesírás fontosságát a következőkkel indokolták: félreértések elkerülése, az anyanyelv, valamint az egymás iránt való tiszteletünk kifejezése, igényességünket kifejezése, valamint a kommunikáció gördülékenysége, gyorsasága okán gondolják fontosnak.

A mai digitalizált világban egyre több helyesírási hibát tartalmazó poszttal, kommenttel, mémmel, illetve interneten megjelenő bejegyzéssel találkozhatunk, ami nagyon gyakran annak okán történik, hogy az információt közzé tévő személy nem tud helyesen írni. Épp ezért indokolt volt következő kérdésünk, melyben azt vizsgáltuk, hogy a pedagógusok mit gondolnak arról, hogy *miért értékelődik fel a helyesírás?* 6 adatközlőnk közül 5 válaszolt a feltett kérdésre:

P1: „Mert a nyelv érték, amire vigyázni kell.”

P2: „Mivel a helyesírás identitásjelzés is.”

P3: „A nyelvvel foglalkozók, az irodalmat kedvelők, az olvasni szerető, a művelt emberek számára mindig értékes volt és lesz is.”

P4: „Kifejezőkészségünket tükrözi.”

P6: „Valószínű azért, mert egyre kisebb már az a társadalmi réteg, amelyik igazán

helyesen tud írni.”

Adatközlőink különböző véleménnyel vannak arról, hogy napjainkban miért értékelődik fel a helyesírás. Válaszaikban kifejtették, hogy ezáltal kifejezőképességünk tükröződik, a helyesírás identitásjelölő, vagyis hovatartozásunkról is árulkodhat, illetve volt, aki azt mondta, hogy manapság egyre kevesebben tudnak helyesen írni, épp ezért lehet értékesebb.

A mai gyerekek nagyon sok időt töltenek az internet használatával, ami közre játszhat helyesírásuk minőségében. A Nagydobronyi Líceum magyar szakos pedagógusait kérdeztük arról, hogy mit gondolnak, *a digitális kultúra segíti vagy hátráltatja a helyesírást?* Adatközlőink válasza megoszló volt: 2 tanár gondolja úgy, hogy segíti, 2-en úgy vélik, hogy hátráltatja, illetve 2-en gondolják úgy, hogy segíti és hátráltatja is egyben, azonban ők válaszaikat nem indokolták.

P1: *„Segíti azért, mert nap, mint nap a helyesírást látjuk a digitális eszközökön (pl. hirdetésektől kezdve gyászjelentésig), ami segít vizuálisan rögzíteni a helyesírást. Illetve segítené (ha ezt ki is használná a mai fiatalság), mivel azonnal, percek alatt a kéznél lévő okos eszközünkön megtudjuk nézni, ha bizonytalanok vagyunk bármilyen szó helyesírásában vagy szó jelentésében.”*

P2: *„Segíti, hiszen a szövegszerkesztők rendelkeznek helyesírás-ellenőrző funkcióval. ez segíthet a gyakran íróknak a helyes megoldások begyakorlásában.”*

P5: *„Hátráltatja, mivel a mai rohanó világban nincs idő "helyesen írni, fogalmazni. Állandó rövidítésekbe botlunk.”*

P6: *„Inkább hátráltatja.”*

Az interjú kezdetekor első kérdésként a munkatapasztalat éveit kérdeztük. Ez azért volt fontos, mert soron következő kérdésben a régebbi diákokhoz képest érdekelt a mai tanulók helyesírásának milyensége, illetve, hogy mit gondolnak pedagógusaink a témában. Így tehát azt kérdeztük tőlük, hogy *a régebbi diákokhoz képest a mostani generációról mit gondol helyesírás tekintetében?* Adatközlőink közül 3-an mondták azt, hogy romlott, illetve igénytelenebb lett a mai diákok helyesírása, amit azzal indokolt egy pedagógus, hogy keveset olvasnak.

P3: *„A mostani generációnak rosszabb a helyesírása, mivel nagyon keveset olvasnak.”*

P6: *„Romlott, de nem drasztikus mértékben.”*

2 pedagógus úgy véli, hogy nincs nagy különbség a régi és mostani diákok helyesírása között, ugyanis voltak kiemelkedő vagy jó tanulók régebben is, akik igyekeztek helyen írni, s voltak gyengébb diákok, akik pedig hibásan írtak. Azonban egy adatközlőnk úgy véli, hogy a mostani diákok helyesebben írnak, ugyanis alkalmazzák a helyesírási szabályokat.

P5: *„A mostani generáció jobban ismeri és alkalmazza a helyesírási szabályokat.”*

Felgyorsult, digitális világunkban egyre ritkább, hogy az emberek papíralapú jegyzetet vagy írást készítsenek, helyette egyre inkább használatosak a telefonra, számítógépre, laptopra történő információk pötyögése, gépelése. Ezzel viszont az lehet a probléma, hogy egyrészt figyelmetlenebbek az emberek helyesírás tekintetében, mert sokszor a digitális eszközök önjavító programjaikkal úgyis kijavítják a szót, ha helytelenül írnak, másrészt sokkal kényelmesebbek, ugyanis nem dolgoztatják az agyukat annyira, mintha kézírást használnának. A helyi iskola pedagógusait kérdeztük arról, hogy *mennyire tartják fontosnak a kézírást és miért?*

P1: *„A kézírásról is hasonló a véleményem, mint a helyesírásról: fontos. Amikor tanuljuk a folyóírást, erősödik a kéz és a szem összehangolt mozgása, fejlődik a kéz finommotorikája. Agyunk több területét dolgoztatjuk egyszerre, mert figyelünk a szöveg tartalmára és szépségére. Figyelünk a szóhasználatra, a stílusra, helyesírásra. Ott nincs javító program, ezért is tartják úgy, hogy aki kézzel ír, annak jobb a memóriája.”*

P2: *„Nagyon fontosnak tartom, ez a legjobb módja helyesírás fejlesztésének.”*

P3: *„Nagyon fontosnak tartom. Kézírásnál agyunknak több területét dolgoztatjuk egyszerre, fejlődik a finommotorika, térérzékelés, az összehangot gondolkodás fejlődik és még számos előnye van.”*

P4: *„Manapság már könnyebb és gyorsabb a gépi írás.”*

P5: *„A kézírás sok szempontból fontos. Szerintem ez olyan készség, képesség, mint a szép beszéd, az énekelni tudás, rajztudás, az udvarias viselkedés, az erkölcsi kérdésekben való eligazodás, stb. Nagyon emberi tevékenység! Meg is kell maradnia, hisz benne a személyiség jut kifejezésre.”*

P6: *„Nagyon. A kézzel író emberek kreatívabbak, jobb a memóriájuk, precízebbek. Valamint a kézírás egyedi, személyes.”*

Egy pedagógus kivételével mindegyikük megfogalmazta, hogy fontosnak vagy nagyon fontosnak gondolja a kézírást. Úgy vélik ezzel a tevékenységgel több területen is fejlődést érhetünk el. A kézírás segíthet a jó memória, az összehangolt gondolkodás

kialakításában, s ezen túl kifejezheti személyiségünket is, valamint fontos, hogy van, aki úgy véli, a kézírás a helyesírás fejlesztésének legjobb módja.

Napjainkban elsődleges segítséget nyújt okoseszközünk a világ szinte bármelyik részén legyünk is. Jellemző, hogy manapság egészen fiatal korban a tanulók okostelefonnal a kezükben mennek iskolába, ami nagy segítséget nyújthat akár a tanulásban is. Ezáltal azonban sokkal inkább kényelmesebbek lehetnek, s nem erőtetik meg a gondolkodásukat, hisz digitális eszközük biztos segítséget jelent, ha egy feladattal kell megbirkózniuk. A következő kérdésünk a pedagógusokhoz az volt, hogy *milyen a gyerekek szövegírási, szövegalkotási képessége?*

P1: *„Azok a gyerekek, akik olvasnak , rendszeresen tanulnak, azoknak könnyebben megy egy-egy fogalmazás , egy jellemzés, esetleg véleményük is van.”*

P2: *„Jelenleg a gyerekek szövegírási alkotási képességével van a legnagyobb probléma.”*

P3: *„Nehézkesen indul, de jól fejleszhető, bár nem igazán szeretnek alkotni. Viszont könnyen belelendülnek és akkor már jó munkák kerülnek ki a tollaik alól.”*

P4: *„Gyenge, sajnos minden esetben az internethez fordulnak segítségért.”*

P5: *„A szövegalkotási képességekkel nagy baj van. Egyre romlik. Az olvasottság hiányában a gyerekek nem tudnak hosszabb szövegeket alkotni, történeteket elmesélni. Szinte csak távirati stílusban fogalmaznak, még az őket jobban érdeklő témák esetében is.”*

P6: *„Azt tapasztalom, hogy a tanulók lusták az alkotói feladatokhoz.”*

A pedagógusok válaszaiból egyértelműen kivehető, hogy mennyire rossz a helyzet a szövegalkotási feladatok terén. Ezt az olvasottság hiányával, valamint az internet nagymértékű használatával indokolják. Így tehát egyértelműen el lehet mondani, hogy az internet sokkal kényelmesebbé teszi a diákok helyzetét olyan tekintetben, hogy nincs szükségük gondolkodásuk megerősítésére. Ám ez azzal a problémával is járhat, hogy a későbbiekben gondjuk lehet a helyes fogalmazással, és olyan bejegyzéseket is közzé tehetnek az interneten, melyek hibásak.

A helyesírás megismertetése, készséggé történő alakítása a magyar szakos pedagógusok feladata. Fontos, hogy a magyar órákon szó essen a helyesírásról, hisz a tudatos helyesírás-tanításnak az iskola az elsődleges színtere. Nagy felelősség hárul ezáltal a magyar szakos tanárokra. Következő kérdésünkben adatközlőinket arról kérdeztük, hogy *mit tesznek azért, hogy fejlesszék a helyesírást?*

P1: „*A helyesírásunk úgy fejlődik a legjobban, ha sokat olvasunk, ezért olvasásra próbálom a tanulóimat szoktatni, de interaktív játékokat is bevetek a kisebbeknél.*”

P2: „*Helyesírási feladatokkal, másoltatással próbálom fejleszteni.*”

P3: „*Színvonalas művek olvasására próbálom ösztönözni a diákokat, tollbamondás javításakor minden tanuló valamennyi hibája felkerül a táblára és megbeszéljük az adott szavak helyesírását, hibás szövegek javítása is bekerül a mindennapi gyakorlásba stb.*”

P4: „*Ajánlom a még több olvasást.*”

P5: „*A helyesírási készség fejlesztésére elsősorban megtanítom a szabályokat, és igyekszem begyakoroltatni a szabályok alkalmazását. Helyesírási tesztek használók.*”

P6: „*Minden óra tananyagához helyesírási gyakorlatokat építék be.*”

A pedagógusok többféle módszer segítségével igyekeznek a diákjaik helyesírását fejleszteni: olvasás javaslása, interaktív játékok alkalmazása, szabályok tanítása és begyakoroltatása, valamint helyesírási tesztek, gyakorlatok alkalmazása. Ám ezen túl arra is kíváncsiak voltunk, hogy a tanterv szerint a helyesírás hol jelenik meg, illetve, hogy a pedagógusok ezen túl is alkalmazzák-e a helyesírási tudnivalók beépítését a tanórába. Ezért következő kérdésben arra kérdeztünk rá, hogy *hol jelenik meg a tantervben a helyesírás?*

P1: „*Többször visszatér a tantervben a magyar nyelv helyesírásának alapelvei témakör, de a helyesírás fontossága minden órán jelen van. Amikor táblára írunk, és hibát találunk, rögtön javítja, aki észrevette.*”

P2: „*Főleg az 5.,7.,9. és 10. osztályokban van jelen a tantervben.*”

P3: „*Az egész tanterv folyamán jelen van.*”

P4: „*Minden nyelvtan órán jelen kell, hogy legyen.*”

P5: „*A magyar nyelv tantervben tk. mindig van egy kis helyesírás, de most éppen a 10. osztályban külön témakör a helyesírás, a helyesírási alapelvek, stb.,*

P6: „*Minden témakörbe be van építve a helyesírás.*”

Adatközlőink válaszaikban elmondják, hogy több osztályban is jelen van a helyesírás a tantervben, s a 10. osztályban külön témakörként is megjelenik. A válaszokból kiderül, hogy a Nagydobronyi Líceum magyar szakos pedagógusai fontosnak vélik és egyértelműen beépítik a magyar óráikba a helyesírás tudatosítását és fejlesztését azon túl, hogy hol jelenik meg és mikor tartalmazza a tanterv külön óraként a helyesírás témát.

A Covid-19 világjárvány bekövetkeztével ahogyan mindegyik tanítási intézmény, a Nagydobronyi Líceum is távoktatás formájában folytatta tevékenységét. A tanulók online

órákon vettek részt és munkáikat online kellett eljuttatni tanáraikhoz. A következőben arra kérdeztünk rá, hogy *távoktatás során használtak-e önellenőrző programokat? Tanították-e ezek használatát?*

Egyetlen pedagógus kivételével adatközlőink úgy vélekedtek, hogy nem használtak és nem is tanították az önellenőrző programok használatát. Viszont egy tanár úgy fogalmazott, hogy:

P2: *„Távoktatás ideje alatt használtunk önellenőrző programokat, de ezek tanításával nem sokat foglalkoztunk.”*

Digitalizált világunkban jellemzően valamilyen felületen elérhető az emberek nagytöbbsége. Megkérdeztük adatközlőinket, nekik *van-e facebookjuk*. A pedagógusok mindegyike megtalálható ezen a közösségi felületen. Ezt követően a következő kérdés az volt, hogy a megkérdezettek *követik-e diákjaik posztjait*. A 6 adatközlőből 4 mondta azt, hogy figyelemmel kíséri, mit tesz közzé közösségi platformokon tanítványa. Következő kérdésben azt vizsgáltuk, hogy *ha követi diákja internetes bejegyzéseit a pedagógus, mondja el, mit gondol internetes nyelvhasználatukról*.

P1: *„Nem figyelnek a helyesírásra, úgy gondolják, annak csak az iskolában van értelme.”*

P2: *„Sajnos többnyire igénytelen.”*

P3: *„Igen, de ők már ritkán használják a Facebook oldalt, az instagram, snapchat, tik-tok a népszerű, amit viszont én nem vagy alig használok.”*

P6: *„Sok a helyesírási hiba.”*

Ezekből a válaszokból kiderül, hogy mennyire alkalmazzák a diákok a helyesírási szabályokat online kommunikációjuk, bejegyzéseik megírása alkalmával. Sajnos eléggé negatív válaszok érkeztek arról, hogy a pedagógusok mit gondolnak tanítványaik internetes nyelvhasználatáról, ugyanis véleményük szerint igénytelen, s nem figyelnek oda a helyesírásra online platformokon való csevegés vagy információ közzétételkor, ami szintén a nyelvi alapú diszkrimináció, vagyis a lingvicizmus megjelenésének egyik kiindulópontjaként szolgálhat. Következő kérdésünk megint csak kapcsolódik az előbb feltetthez, ugyanis azt kérdeztük adatközlőinktől, hogy *kijavítja-e, ha helytelenül ír a diákja?*

3 adatközlő nem szokta javítani a diákjait az interneten megjelenő helytelenül kiírt bejegyzése miatt, ám van, aki szóban figyelmezteti diákját a hibáira.

P1: *„Nem szoktam az interneten javítani a hozzászólásokat, de a személyes üzeneteket sem, csak legközelebb szóban újra elmondom, hogy figyeljenek az írásukra.”*

További 3 adatközlőnk azt mondja, hogy kijavítja diákjait, ha azt látja, hogy hibásan ír.

A diákok helyesírási készségének kialakítása érdekében nem csak elvétve, hanem rendszeresen jelen kell lennie a magyar nyelv órákon valamilyen gyakorlatnak, illetve feladatnak, mellyel hatékonyan tudnak tanítani a magyar szakos pedagógusok. Ilyen témában is kérdeztük őket, vagyis következő kérdésünk: *Milyen gyakorlatokat alkalmaz a diákok helyesírási készségének kialakítása érdekében?*

P1: *„Helyesírási gyakorlatokat: másolás, tollbamondás, emlékezetből való írás, egyéb gyakorlatok.”*

P2: *„Főleg helyesírási feladatokkal, másoltatással és szövegértéssel fejlesztem őket.”*

P3: *„Mondatszerkesztés, szójátékok, közmondások, szólások gyakori alkalmazása tanórákon...”*

P4: *„Tollbamondás, hibás szöveg kijavítása.”*

P5: *„Elsősorban az iskolai gyakorlatokat, illetve az általam összeállított feladatlapokat. Van olyan is, ritkábban, hogy kész feladatlapot keresek és találok az interneten.”*

P6: *„Papíralapú feladatok, online játékok (wordwall).”*

A pedagógusok válaszában leginkább a másoltatás, tollbamondás és a feladatlapok megoldása szerepelt. Tehát a megkérdezettek a felsorolt módszereket gondolják leginkább hatékonynak a diákok helyesírási készségének kialakítása érdekében.

Az előzőekben már kérdeztük a pedagógusokat arról, hogy kijavítják-e tanulóikat, ha észreveszik, hogy online platformon helytelenül írt ki valamilyen információt. Következő kérdésünk átfogóan szeretné vizsgálni, hogy a pedagógus *feladatának érzi-e kijavítani a diákokat, ha helytelenül írnak? Miért?*

P1: *„Minden füzetet, fogalmazást kijavítok, mert ez a feladatom. A gyerekek átnézik a hibáikat, ebből még inkább megtanulják a helyes írási formát.”*

P2: *„Igen, ez a munkánk és feladatunk. Meg kell érteniük, hogy a helyesírásnak később is fontos szerepe van a munka világában, a hivatalos ügyeink intézése során, a közéletben.”*

P3: *„Közösségi felületen nem, egyébként mindenképp, mindenhol „szúrja a szemem a helyesírási hiba.”*

P4: *„Igen, az órán mindig.”*

P5: *„Ez a dolgom, mert magyar szakos tanár vagyok.”*

Adatközlőink feladatuknak és kötelességüknek tekintik a diákok helyesírási hibáit kijavítani, mivel tudják azt, hogy ezáltal a későbbiekben a tanulók is jobb eséllyel indulhatnak és érvényesülhetnek az élet bármely területén, legyen az hivatalos ügyintézés vagy akár a jövőbeli munkahelyük.

A helyesírás egy olyan személyiségjelölő tevékenység, mely egy egyén életében meghatározó lehet. Véleményt formálhatnak azáltal egy személyről, hogy hogyan ír, mennyire helyesen, illetve nem mellékes az sem, hogy a siker elérése érdekében feltétlenül szükséges ennek a készségnek a megléte. Boda Annamária (2011) tanulmányában olvashatunk arról, hogy a tanároknak nem szabad a tanulók anyanyelvváltozatát figyelmen kívül hagyni, mivel a helyesírás készség kialakításakor a kiejtésre is építeni kell. Vagyis, hogy sikeres legyen a helyesírás tanítás, feltétlenül figyelembe kell venni a diákok anyanyelvváltozatát a magyar pedagógusoknak. Következő kérdésünkben azt vizsgáltuk, hogy a Nagydobronyi Líceum magyar szakos tanárai *helytelennek tartják-e, ha a diákok nyelvjárási szavakat vagy kölcsönszavakat használnak az órán?* Kérdésünk indokolt volt olyan szempontból, hogy egy olyan településen vizsgáltunk, melyet napjainkig is palóc nyelvjárászigetként tartanak számon, s jellegzetes az itt élők nyelvhasználata, így valószínűsíthető, hogy az iskolában is megjelennek a tájszólások. A nagydobronyi emberek 21. századi sajátos nyelvhasználatának vizsgálatával foglalkoztam előző kutatásomban. Nemcsak a felnőttek, hanem a Nagydobronyi Líceum 8-11. osztályos diákjai körében is készítettem egy felmérést, melyben megvizsgáltam, hogy a fiatalabb generáció ismeri és használja-e napjainkban a nyelvjárást. A vizsgálatot 75 diákkal végeztem, illetve kérdőíves módszerrel kutattam a felnőtt lakosság körében is ugyanezt a témát. A mérés eredményei azt mutatták, hogy az itt élő diákok és lakosok is ismernek tájszavakat. A diákok esetében külön kitértük arra, hogy szüleik, nagyszüleik használnak-e tájszavakat, s a megadott válaszok egyértelműen arra mutattak, hogy ismernek és használnak is.

A megkérdezett pedagógusok közül ketten úgy vélekednek, hogy helytelen a nyelvjárások órán való használata:

P3: *„Órán használatukat helytelenítem, viszont jó, ha ismerik ezeket, hisz ezzel is gazdagabbak.”*

P6: *„Igen. Egyrésztől, mert elvárom azt a diákjaimtól, hogy amit megtanítok, azt helyesen használják. Másrésztől pedig, hogy ne torzítsuk anyanyelvünket a helytelen írással és beszéddel.”*

További 4 adatközlő nem tartja helytelennek a kölcsönszavak- valamint a nyelvjárási szavak használatát. Ezt a választ ketten indokolták, s véleményük szerint a nyelvjárásban használt szavak színesítik a beszédet, valamint értékkel bírnak, amit nem szabad hagyni kiveszni.

P1: *„A nyelvjárási szavak nem helytelen formák, nem kell kijavítanunk őket, persze az iskolában a köznyelvet használjuk, de egy-egy nyelvjárási forma csak színesebbé teszi a beszédet. A kölcsönszavak esetében megbeszéljük, hogy mi lehet a magyar megfelelője.”*

P5: *„A nyelvjárás érték. A nyelvjárási jelenségek helyesek abban a közösségben, amely az adott nyelvjárást használja. Sajnos kiveszőben van. Szabad témára írt fogalmazásokban soha nem is javítottam a nyelvjárási kifejezéseket, nyelvi formákat.”*

Előző kérdés kapcsán elmondták a pedagógusok, szerintük helytelen-e, ha nem köznyelvi formát használnak a diákok a tanórán, ám fontos azt is megvizsgálni, hogyha használnak tájszavakat, ahhoz miként viszonyulnak a pedagógusok. Tehát következőben megkérdeztük, hogy *hogyan kezeli, ha egy diák az órán nyelvjárásban beszél?*

P1: *„Nem tartom helytelennek a nyelvjárást, bár az iskolában, az órákon szerintem jobb, ha a köznyelvet használják a tanulók, a saját érdekükben. Bárhová kerülnek, célszerűbb a köznyelvet használniuk, erre hívom fel a figyelmüket.”*

P2: *„Megpróbálom elmagyarázni neki, hogy alkalmazkodjon a beszédhelyzethez.”*

P3: *„Finoman kijavítom.”*

P4: *„Nem zavar, ha a tanuló nyelvjárásban beszél, de az órán elvárom, hogy a köznyelvet használja.”*

P5: *„Megkérdem tőle, hogy tisztában van-e a szó köznyelvi jelentésével. Nem helytelenítem, ha úgy beszél, de hangsúlyozom, hogy igyekezzen a tanórán a köznyelvi formát alkalmazni.”*

P6: *„Vannak esetek, amikor helyesbítem.”*

A pedagógusok közül hárman nem helytelenítik, ha a diák nyelvjárásban beszél, illetve nem zavarja őket, ám a megkérdezettek fele kijavítja, helyesbíti a tanulókat, vagy elmagyarázza, hogy milyen egy-egy helyzetben az adekvát stílus. Fontos, hogy az adatközlők hangsúlyozzák, hogy a köznyelv elsajátítása és megfelelő használata is szükséges, mivel egyrészt ez az iskolában tanított és elvárt forma, illetve az iskolás éveken túl is célszerűbb lesz majd a köznyelvet használniuk.

A pedagógusoknak fontos tudatosítani az értékelés nyelvi szempontjait a tanulók számára, ugyanis, ha ezek a szempontok nem tudatosultak vagy nem érthetőek a diákoknak, akkor sérül az értékelés érvényessége. Tulajdonképpen ilyen esetben a tanár nem azt méri és értékeli, amit szeretne (Jánk, 2018). Ezért volt fontos megkérdezni a Nagydobronyi Líceum magyar szakos pedagógusait, hogy *tudatosítja-e az Ön értékelésének nyelvi szempontjait a tanulók számára?* Adatközlőink mindannyian egyértelmű *igen* válaszokkal feleltek.

A pedagógus nyelvi attitűdje önmagában nem tekinthető nyelvi alapú diszkriminációnak, csakis akkor, ha valamilyen tevékenységben, mint például értékelésnél megjelenik (Jánk, 2018). Ezért megkérdeztük azt, hogy *figyelembe veszi-e értékelésnél, ha a tanuló dolgozatába, önálló munkájába kölcsönszavakat használ, illetve nyelvjárásban írja a szavakat?*

P1: *„Nos, a dolgozatoknál, fogalmazásoknál szeretem, ha a tanulók a legjobbat hozzák ki magukból. Míg feleleteknél nem nagyon, a dolgozatoknál szeretem, ha köznyelvet esetleg irodalmi nyelvet használnak.”*

P2: *„Igen.”*

P3: *„Írásbeli munkák esetén hibának minősítem az adott szövegkörnyezetbe nem illő nyelvjárási kifejezéseket.”*

P4: *„Igen, dolgozatban csak köznyelvet alkalmazunk.”*

P5: *„Nem.”*

P6: *„Figyelembe veszem. Elvárom, hogy dolgozatíráskor mellőzzék a kölcsönszavakat és a nyelvjárási szavak használatát.”*

A megkérdezett tanárok közül csupán egy személy volt, aki azt mondta, hogy nem veszi figyelembe értékelésnél, ha a dolgozatba a tanulók nyelvjárási szavakat írnak vagy kölcsönszavakat használnak. Tehát a Nagydobronyi Líceum hat megkérdezett magyar szakos pedagógusából öten elmondásuk szerint figyelembe veszik értékelés során, ha nem köznyelvi formát alkalmaznak a diákok önálló munka, vagy dolgozatírás alkalmával. A válaszokból kiderül, hogy nem helyeslik a nyelvjárási szavak, kölcsönszavak használatát, tehát valószínűleg ilyen esetekben hibának tekintik azokat egy-egy önálló munka során, s ez azzal jár, hogy az értékelés is alacsonyabb szintű lesz majd. Ez tulajdonképpen érthető olyan tekintetben, hogy a tanárok is köznyelvi formát tanítanak, s ezt is várják el. Tekintve azt, hogy milyen településen élő diákokról van szó, könnyen lehet, hogy ez az értékelés nyelvi diszkriminációra utalhat. Viszont egyértelműen nem lehet kijelenteni, hogy ez

konkrétan lingvicizmus, mivel előző válaszukban az adatközlők egyöntetűen azt mondták, hogy tudatosítják az értékelésük nyelvi szempontjait a tanulók számára.

A nyelvi hátrány nem más, mint egy adott fokú eltérés egy beszélő vagy beszélőcsoport nyelvhasználatában az elvárt nyelvhasználathoz képest, illetve nyelvi másság és ismerethiány. Ilyen esetben kérdéses, hogy a pedagógus milyen attitűdöt tanúsít, illetve milyen stratégiát alkalmaz (Jánk, 2018). Elsőként megkérdeztük, hogy a pedagógusok *figyelembe veszik-e a tanulók közötti nyelvi különbségeket*. Ugyanis abban az esetben, ha nem veszik figyelembe, függetlenül attól, hogy a tanár maga milyen nyelvváltozatot beszél, a nyelvi hátrány nyelvi alapú diszkriminációt eredményezhet. Azonban a pedagógusok mindegyikének elmondása szerint figyelembe veszi, vagyis minden megkérdezett egyöntetűen *igenlő* válasszal felelt, s egy tanár bővebben is kifejtette a kérdésre adott válaszát:

P1: *„Igen, figyelembe veszem, nem értékelem kisebb érdemjeggyel, ha valaki nyelvjárást használ szóban.”*

Következőben rákérdeztünk, hogy *a diák nyelvi mássága esetén Ön milyen attitűdöt tanúsít, illetve milyen stratégiát alkalmaz?*

P1: *„A diák nyelvi mássága esetén elfogadó vagyok, tisztában vagyok vele, hogy nem fogják sokan a köznyelv formát alkalmazni beszédük és írásuk során.”*

P2: *„Többnyire a “meleg” nevelői attitűdöt alkalmazom.”*

P3: *„Igyekezem pozitívan hozzáállni, hiszen ezt hozzák magukkal a szülői házból, de figyelmeztetem ezek elkerülésére, mellőzésére a tanórákon.”*

P4: *„Igyekezem hozzáadó szemléletben tanítani.”*

P5: *„Elfogadom, ha nyelvjárásban beszél, mert tudom, hogy olyan környezetből jött, ahol használják a tájszavakat. Semmiképp nem akarom kiirtani ezt a szókészletükből.”*

P6: *„Megpróbálok jól hozzáállni, mert tudom, hogy sok gyerek nem a köznyelvi formát hozza magával és használja az iskolában.”*

Elmondható, hogy a megkérdezett pedagógusok teljesen pozitívan és igyekvően állnak az olyan esetekhez, ha az iskolában a diákjaik nyelvi másságát tapasztalják. Pozitív, hogy érkeztek olyan válaszok, ahol úgy vélekednek, nem akarják kiirtani, megcsonkítani a diákok szókészletét azzal, hogy helytelenítik és megtiltják a tájszavak használatát.

3.3 A korpuszgyűjtés körülményei, menete

A hólabda módszer alkalmazásával korpuszgyűjtést végeztem. Olyan képeket gyűjtöttem össze, melyek hibásan írt posztokat, mémeket, kommenteket tartalmaznak, s olyan képeket, ahol ezeket a hibásan leírt tartalmakat kritizálják, illetve megszólják helytelensége miatt. A korpuszgyűjtést Facebook-on végeztem. Ez egy olyan közösségi hálózat, amelyen a magyar emberek jelentős számban megtalálhatóak. A Facebook egy gyűjtő oldal is, melyen nem csak képek találhatóak, hanem többféle műfajú és típusú szöveg jelenik meg. Ezen túl nem mellékes az sem, hogy minden korosztály használja, így nagy a merítés lehetősége.

Nagyon gyakran előfordulhat, hogy ha hibásan kiírt információt tartalmaz egy poszt vagy komment, a közlendő információ igazi mondanivalója háttérbe szorul, s inkább kifigurázzák, megszólják a hibás tartalmat, vagyis nyelvi diszkrimináció, azaz lingvicizmus figyelhető meg.

3.3.1 A korpusz osztályozása, bemutatása

Az összegyűjtött korpusz 59 képet tartalmaz. Ezeket a képeket többféle szempont szerint fogom osztályozni. Csoportosítom az összegyűjtött bejegyzéseket, kommenteket és posztokat aszerint, hogy elgépelési hiba történt-e vagy valós helyesírási hiba megjelenésével állunk szemben, ám fontos kihangsúlyozni, hogy éles határt nem lehet a helyesírási hibát tartalmazó bejegyzések közé húzni, ugyanis nem ritka, hogy egy adott képen többféle típusú hibát is vélhetünk felfedezni. Ezen túl vizsgálom, hogy a helyesírási hibát tartalmazó információkra érkeztek-e megítélő, kifigurázó poénos megfogalmazású, negatív hangvételű megjegyzések, s ezt figyelembe véve a kommunikációs megértés létrejött-e vagy sem.

3.3.2 Kárpátaljai helyesírási hibát tartalmazó posztok, kommentek, bejegyzések

1. kép: A KárpátHír online sajtó közleménye a Facebookon

2. kép: A közleményre érkezett hozzászólás

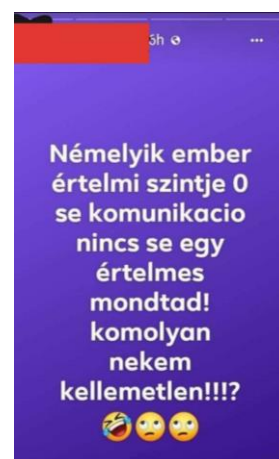
3. kép: A közleményre érkezett hozzászólások

Az első és a második képen az látható, hogy elírás történt egy cikk címében. Feltehetően egy elgépelési hiba történt. Az oldal egyik követője ezt az észrevétel után meg is jegyezte, gúnyos megjegyzést fűzött kommentben a cikk alá. Ettől függetlenül a kommunikációs megértés létrejött.

A Facebook-történetek 24 óráig elérhetőek. Sikertől két olyan képet gyűjtenem a történetek közül, ahol helyesírási hibát találtam. Valószínű, hogy nem csupán elgépelési hiba történt, hanem az információt közlő személyek valóban helyesírási hibát követtek el.

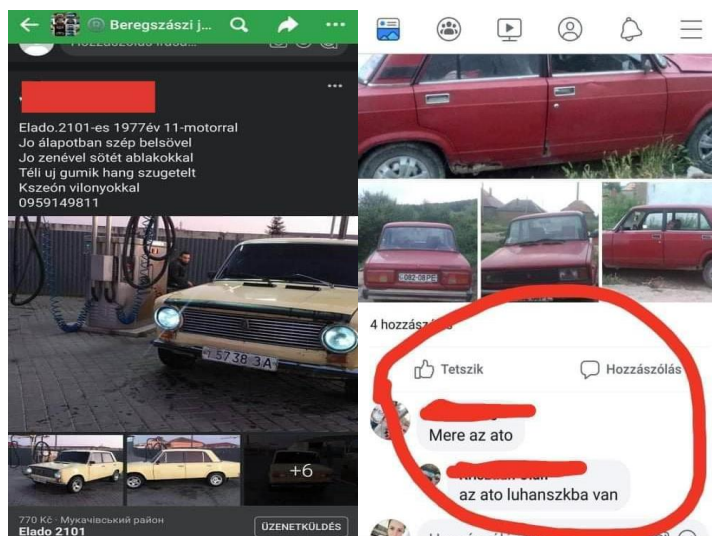
4. kép: Magánszemély 24 óráig elérhető története a Facebookon

5. kép: Magánszemély 24 óráig elérhető története a Facebookon

Érdekeség, hogy az 5. kép tartalma éppen arról szól, hogy néhány ember nem képes egy értelmes mondat megfogalmazására – itt feltehetőleg írásbeli mondatra gondolt az illető –

azonban az általa/általuk kiírt információ is számtalan helyesírási hibát tartalmaz: írásjelek, ékezetek hiánya, valamint betűhiány is megfigyelhető. A helytelenül kiírt bejegyzések ellenére az információ tartalmát tekintve közérthető.

6. kép: Autóvásárlási hirdetés a Facebook *Beregszászi járás Autópiac* csoportjában

7. kép: Autóvásárlási hirdetés a Facebook *Beregszászi járás Autópiac* csoportjában

Az internetet nagyon sokan használják hirdetések közzétételére. A 6. és 7. képen egy-egy autóhirdetést látunk. A 6. képen látható posztban rengeteg helyesírási hibával találkozhatunk: ékezetek hiánya, szavak széttagoltsága, betűk kihagyása. A 7. képen azonban más a lényeg. Egy érdeklődő szeretné tudni, merre található az autó. Viszont a kérdést olvasva a helyesírási hibáinak „köszönhetően” teljesen más értelme lett a feltett kérdésének, mint amit ő valójában meg szeretett volna kérdezni. Ez egy jelentésátvitelen alapuló komment, hiszen a kérdező személyt az érdekli, helyileg merre található az autó, míg az általa írt „ato” szó a kérdést teljesen más jelentésben tünteti fel. Az ATO tulajdonképpen az orosz-ukrán konfrontáció zónája Donbászban. Egy felhasználó észrevette a helyesírási hibát, s aszerint válaszolt neki, hogy az ATO hol található.

8. kép: Autóvásárlási hirdetés a Facebook *Beregszászi járás Autópiac* csoportjában

9. kép: Autóvásárlási hirdetés a Facebook *Kárpátalja Adok/veszek* csoportjában

10. kép: Ingatlanhirdetés az *Adok-Veszek Beregszász Körzetében* nevű Facebook csoportban

11. kép: Magánszemély utazási hirdetése Facebook hírfolyamban

12. kép: Magánszemély munkahirdetése a Facebook *Beregszászi Online Piac* nevű csoportjában

Sokféle hirdetés jelenik meg a Facebookon, különösen erre kialakított csoportokban. Ilyenek például a Beregszászi Online Piac vagy az Adok-Veszek-Beregszász Körzetében nevű csoportok. Itt olyan képeket gyűjtöttem össze, melyek kizárólag hirdető jelleggel kerültek fel vagy egy kárpátaljai csoportba vagy egy személy privát oldalára. Azonban hiába nyilvánosak ezek a bejegyzések, a posztoló személyek akkor sem figyelnek oda a helyesírásuk milyenségére. A betűk megtöbbszörözése, kihagyása, az ékezetek nélkül való írás, a szavak széttagolása, írásjelek helytelen használata mind-mind megfigyelhetők a nyilvánosan közétett hirdetésekben.

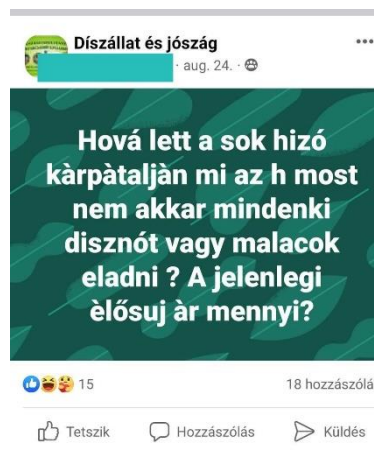
13. kép: Hirdetés a Facebook *Díszállat és jószág* nevű csoportban

14. kép: Hirdetés a Facebook *Díszállat és jószág* nevű csoportban

15. kép: Hirdetés a Facebook *Díszállat és jószág* nevű csoportjában

16. kép: Érdeklődő bejegyzés a Facebook *Díszállat és jószág* nevű csoportjában

17. kép: Kisállat kereskedelmi hirdetés a Facebook *Díszállat és jószág* nevű csoportjában

A Facebook közösségi oldalon létrejött egy „Díszállat és jószág” nevű csoport, melyben kárpátaljai emberek, gazdák tesznek közzé információt. Öt képet sikerült ebből a csoportból összegyűjtenem, melyekben halmozódnak a helyesírási hibák. Az öt gyűjtött kép közül egyre érkezett komment, amely nem nevezhető negatív hangvételűnek, csupán javító szándékúnak. A hirdetést kiíró személy egy szót hibásan írt bejegyzésében: a „kiss” szóban betűtöbbszörözés figyelhető meg. A kommentáló erre felhívva a figyelmét, leírta hozzászólásban a szó helyes alakját. Ezekben a nyilvános posztokban is megfigyelhetők az olyan helyesírási hibák, mint a szavak széttagolása több részre, betűk kihagyása, szavak rövidítése, *j* és *ly* felcserélése, stb.

18. kép: A *KárpátHír* online sajtó közleménye Facebookon

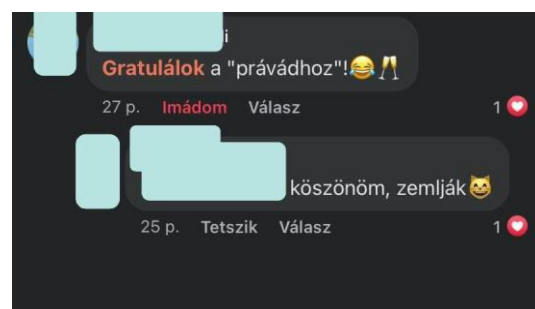
19. kép: A közleményre érkezett hozzászólások

A 2019-ben megjelenő Covid-19 nevű világjárvány kapcsán egy kárpátaljai sajtó közölt egy hírt, melyre több hozzászólás is érkezett. A komment szekcióban azonban egy helytelenül írt mondat is került, amelyet rögtön támadtak amiatt, ahogyan azt leírták. A „támadó” hozzászóló leírta, valójában szerintem hogyan is kell helyesen leírni azt a mondatot, s érdekes, hogy abban is található egy ékezethiba.

A következőkben a kölcsönszavak használatát láthatjuk internetes posztokban:

20. kép: Magánszemély közleménye a Facebook hírfolyamban

21. kép: Kommentben megjelenő kölcsönszavak a Facebookon

Mivel kétnyelvű környezetben élünk, ezért a kölcsönszavak használata nem meglepő. Ahogyan élőbeszédben megjelenik, úgy az online világban is megfigyelhető. Negatív hangvételű, sértő megjegyzés nem érkezett a 20. ábrán lévő bejegyzésre, habár nem csak kölcsönszó jelenik meg a közzétett információban, hanem ékezetes hibák, írásjelek hiánya, stb. is. Az információ tartalmi részét tekintve közérthető a bejegyzés.

22. kép: Szakmai hirdetés egy magánszemély Facebook oldalán

23. kép: A hirdetés alá érkezett gúnyos megjegyzések

A 22. képen az látható, hogy egy nagy hirdetőplakáton bizonyos szavak ékezetes hibásan vannak megjelenítve. Ez a plakát felkerült a Facebook közösségi hálóra, ahol a 23. képen látható gúnyos hangvételű kommentek érkeztek rá.

24. kép: Hitel hirdetés egy személy Facebook oldalán

25. kép: A hirdetésre érkezett hozzászólások

Gyakran előfordulhat, hogy hibás hirdetéssel találkozunk nemcsak az online platformokon, hanem a való életben is. A 24. ábrán látható hitel hirdetés a helyesírási hibák okán felkerült az internetre, ahol a komment szekcióban láthatóan jól szórakoztak rajta. A hirdetésben helyesírási-, fogalmazási hibák nem kis mértékben egyaránt megjelennek, melyből fakadóan nem biztos, hogy közérthető a hirdetés lényege.

26. kép: Áruhirdetés egy személy Facebook oldalán

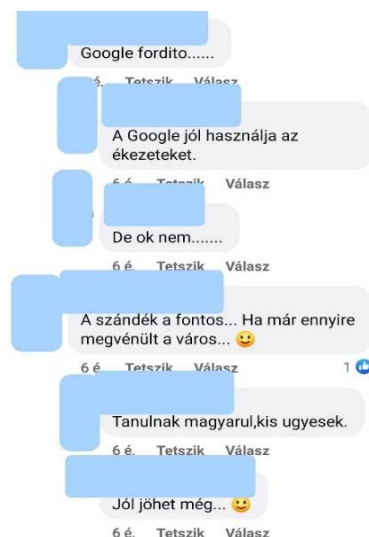

27. kép: A hirdetésre érkezett hozzászólások

A Facebookra felkerült egy kép, melyen egy ékezet hibás szó is szerepel. Ezáltal az ékezethiba által más jelentéstartalommal bír a felírt mondat. A közösségi oldalt használó emberek hozzászólásban tovább gondolják, s szórakoznak az elíráson.

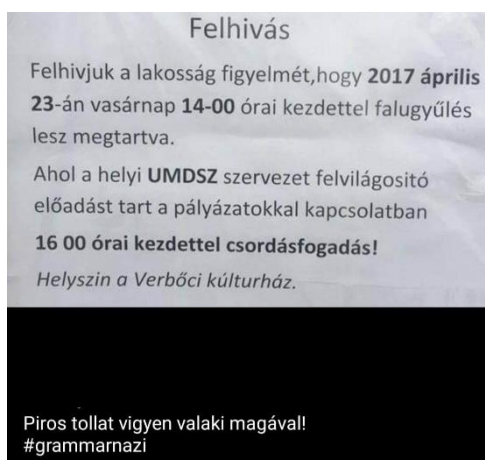

28. kép: Üdvözlő felirat Ungváron

29. kép: A felírra érkezett hozzászólások

A 28. képen egy üdvözlő plakátot láthatunk, melyre két nyelven is felkerült az üdvözlés. Egyértelműen ékezethibákkal találjuk szembe magunkat, ha a magyar szót nézzük. Ezt a képet kommentelők meg is jegyezték, amit a 29. képen szemléltetek.

30. kép: Felhívás egy magánszemély Facebook oldalán

Gyűjtésem során egy kárpátaljai „felhívást” is találtam, melyben szintén megfigyelhetők helyesírási hibák, leginkább ékezethibák. Ezt maga a posztoló személy figurázza ki azzal a mondattal, hogy „piros tollat vigyen valaki magával!” Ezen túl központosítási hiba is van a leírt szövegben, mert a második mondat az az elsőnek a helyhatározói mellékmondata, s nem külön mondat. Ezt a mondatkezdő kötőszó egyértelműen tükrözi.

31. kép: Hirdetés egy személy Facebook oldalán

32. kép: A hirdetésre érkezett hozzászólások

Egy hirdetés fényképe került fel a Facebook közösségi oldalra, melyen ékezet hibás szavak tömkelege látható. Elsőként a kommentálók az ékezetek hibáját, illetve hiányát támadják, majd egy hozzászólásban gúnyos megjegyzést tesz hozzászóló a megfogalmazásra is.

A Kárpátalján élő lakosság kétnyelvű, ami azt vonja maga után, hogy szembe találhatjuk magunkat nem csak helyesírási hibát tartalmazó plakátokkal, hirdetésekkel, esetleg bejegyzésekkel, hanem fordítási hibát tartalmazó nyilvánosan közzétett információkkal is. A következőkben az általam gyűjtött fordítási hibákat tartalmazó képeket szemléltetem, melyek közül a fordításnak köszönhetően nem minden esetben érthető az információ tartalma.

33. kép: Kiállítás plakát a Munkácsi várban 34. kép: A plakátra érkezett hozzászólások

35. kép: Reklámfelirat egy cipősüzleten 36. kép: A felírra érkezett hozzászólások

37. kép: Reklámfelirat Beregszászban

38. kép: Reklámfelírra érkezett hozzászólások

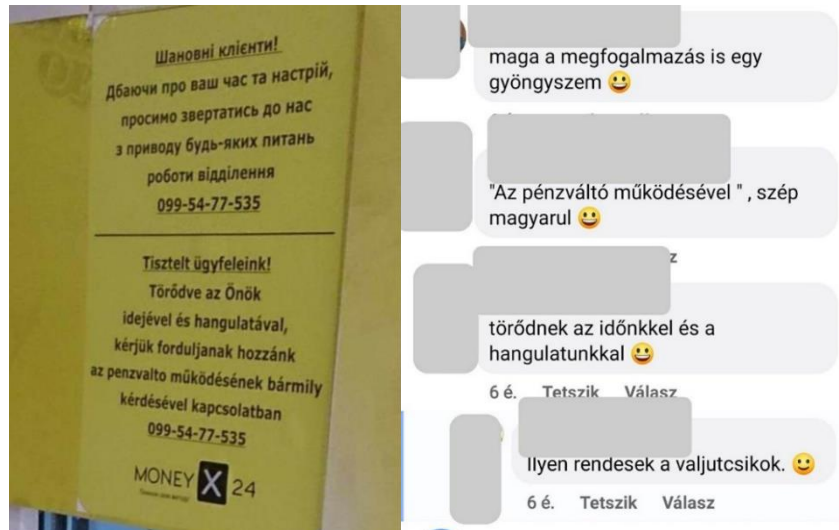
39. kép: Zálogház plakát

40. kép: A plakátra érkezett hozzászólások

A bemutatott képek mindegyikén hiba figyelhető meg, melyet a hozzászólás lehetőségénél aktív személyek többé-kevésbé mintegy parodizálásképp kommentelnek. A hibák jelen esetben a nem megfelelő fordításból adódnak, ugyanis a tartalmi része sérül a képeken szereplő szövegeknek. A 33. képen a „bejárat 10 uah” szerepel, ami helyes fordítás esetén teljesen más értelmet nyer: belépés 10 uah. A 35. képen a „szinte semmi” felirat egy cipősüzlet reklámhirdetéseként van jelen. A reklámfelirat értelmét tekintve rossz fényt vet az üzletre. Helyesen úgy hangzana, hogy „majdnem ingyen”. A 37. képen a „Szépség, egészség és ház” felirat látható szintén mintegy reklámfelirat, viszont tartalmát

tekintve nincs értelme a kiírásnak. A 37. képen látható „Sákura zálogház” felirat került a kommentelők által vicc tárgyává. Helyes fordítás esetén úgy nézne ki a felirat, hogy „Szakura zálogház”. A rossz fordítás miatt fontos kiemelni azt is, hogy nem minden esetben jön létre kommunikációs megértés, azaz nem közérthetőek egyes feliratok helytelenségük miatt.

41. kép: Felhívás a Facebookon 42. kép: A felhívásra érkezett hozzászólások

A 41. képen egy felhívást láthatunk, mely a Facebook közösségi hálózaton jelen van. A közösségi platform felhasználói elsőként a szöveg megfogalmazására tettek negatív hangvételi megjegyzést, ám fontos megemlíteni, hogy ezen túl többek között ékezethibákat is tartalmaz ez a láthatóan nyilvános helyre kifüggesztett felhívás. Ettől függetlenül mondanivalóját tekintve érthető a kiírt információ.

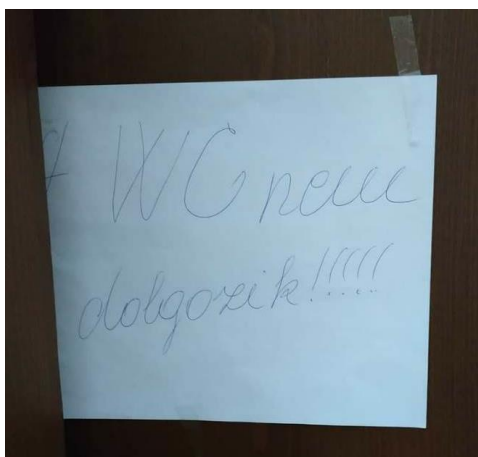
Gyűjtésem során fogalmazás-hibás bejegyzéseket is találtam, s közöttük volt olyan, ahol az információ tartalmi részére nem válaszolva tett megjegyzést az egyik kommentelő személy.

43. kép: Érdeklődő bejegyzés a Facebook hírfolyamban

A bejegyzést közzétévő személy érdeklődés céljából posztolt egy kérdést, melyet egy személy támadott a fogalmazását, illetve ragozását illetően. Teljesen érthető a kérdés, csupán egy névelő hiányzik, valamint valószínűleg a ragozás helytelensége alatt „oldalt” helyett az „oldalon” formát gondolta helyesnek a „támadó”.

Egy személy által feltöltésre került egy kép a Facebookra (44. kép), melyen az illető jól szórakozik, tekintve feltehetőleg a kiírás megfogalmazását:

44. kép: Közérdekű közlemény egy személy Facebook oldalán

45. kép: A közleményre érkezett hozzászólások

A képet posztoló személy gúnyból tette közzé a kiírást, mert valószínűleg helyteleníti ezt a megfogalmazást. A dolgozik szó helyett a „működik” egy adekvátabb és helyesebb forma lenne.

Sokszor találkozhatunk olyan interneten vagy az offline megjelenő hirdetésekkel, felhívásokkal, melyek a nyilvánosságnak szólnak, ám a helyes kiírásra nem kellőképp figyelnek oda. Az elütési hibák gyakran megjelenhetnek úgy az online, mint az offline kiírásokban, s ezáltal a szó egyes esetekben új értelmet is kaphat.

46. kép: Érdeklődő bejegyzés a „pozakarpatszki” Facebook oldalán

A 46. képen vagy elütési hiba történt, vagy a bejegyzést közzé tévő személy angolosan szeretne volna leírni a „teszt” szót. Ám ezáltal teljesen más értelmet kapott a szó, melyet egy szemfüles hozzászóló a bejegyzés tartalmi részét figyelmen kívül hagyva kiparodizálta.

47. kép: Hirdetés a *Díszállat és jószág* nevű Facebook csoportban

A 47. képen megjelenő kiírás valószínűsíthetően a telefon önjavító programjának köszönhetően került így leírásra, ám tény, hogy a posztoló figyelmetlensége miatt került ilyen formában a nyilvánosságra. Az erre a képre érkezett hozzászólás megpróbálja kigúnyolni a leírt információt, nem véletlenül. Tartalmi részét tekintve nem teljesen érthető. A nem megfelelő formában leírt szót megragadva a kommentáló személy tehát gúnyolódni próbál az információn, s közben az ő helyesírásában is van kivetni való, vagyis helytelenül leírt szó.

48. kép: Beregszászi ékszerüzlet felirata 49. kép: A felírra érkezett hozzászólások

A 48. képen egy üzletkiírást láthatunk, melyben egy betű tévesen van megadva. Az kép szintén a Facebook közösségi oldalon található, mely épp azért került fel, hogy ne csak az írás megtalálja, hanem az oldal felhasználói is szórakozzanak rajta. A feltehetőleg elütési vagy elgépelési hiba révén megint csak megfigyelhető, hogy a kiírás más értelmet

kap, amire a kommentáló személy reagált is. A továbbiakban pedig a megadott cím helytelen leírására is felhívja egy illető a figyelmet. Kommunikációs megértés a hibák ellenére létrejön.

50. kép: Magánszemély bejegyzése a Facebook közösségi oldalon

51. kép: Magánszemély hirdetése a Facebook közösségi oldalon

Az 50-51. képeken feltehetőleg elütési hibás szavak láthatóak, mivel a bejegyzésben lévő további szavak helyesen vannak leírva. Negatív hangvételű komment vagy megjegyzés nem érkezett a kipoztolt bejegyzésekre, s teljesen közérthető a kérdés, illetve a hirdetés is.

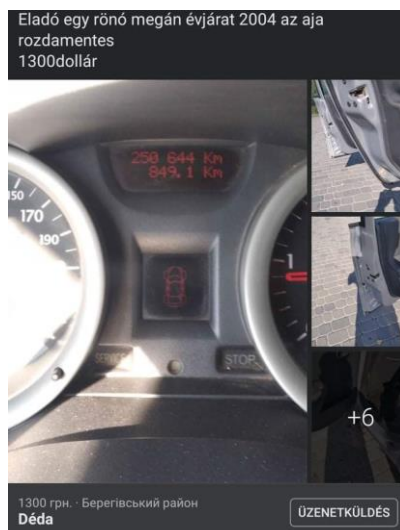
A következőkben sikerült gyűjtenem három olyan képet, melyet minden bizonnyal úgy írt le egy-egy posztoló, ahogyan a mindennapokban beszél. Kritizáló, negatív kommentek nem érkeztek a bejegyzésekre. Az információ tartalmi részét tekintve pedig közérthető, mit szerettek volna a posztban mondani.

52. kép: Facebook hírfolyamban megjelenő álláshirdetés

53. kép: Facebook hírfolyamban megjelenő bejegyzés

54. kép: Autóvásárlási hirdetés a Facebook *Beregszászi járás Autópiac* csoportjában

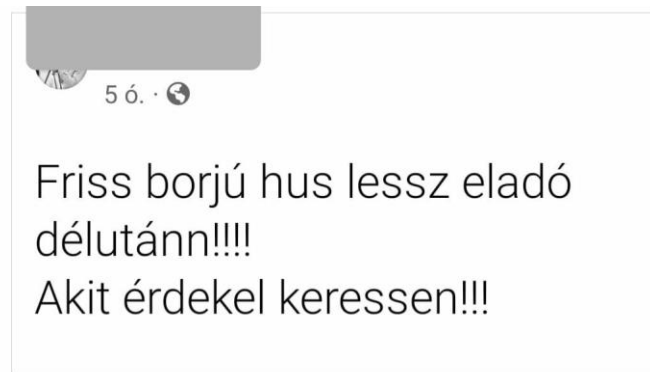
Utolsóként pedig olyan összegyűjtött kárpátaljai posztokat, kiírásokat mutatok be, melyekre nem érkeztek megjegyzések helyesírásukat tekintve. Itt is fontos hangsúlyozni, s az alábbi példák ezt alátámasztják, hogy sok esetben nem lehet a helyesírási hibákat tartalmazó kiírásokat, bejegyzéseket egyféle hiba szerint rendszerezni, mert gyakori, hogy egy adott bejegyzésben több típusú hiba is jelentkezik.

55. kép: Facebook hírfolyamban megjelenő bejegyzés

56. kép: Taxi hirdetés a Facebook hírfolyamban

57. kép: Magánszemély hirdetése a Facebook hírfolyamban

58. kép: Álláshirdetés a *Munka Kárpátalján* nevű csoportban

59. kép: Hirdetés a *Beregszászi Online Piac* nevű csoportban

A csatolt 55., 56., 57., 58., 59. képeken az információ tartalmi része nem minden esetben érthető. Az 56. és 59. képeken található szöveget nem biztos, hogy minden olvasó tudja értelmezni, ami azért is lehet probléma, mert mindkét esetben egy-egy hirdetést tettek közzé, melynek népszerűségét, illetve sikerességét alapvetően a közérthetőség adja.

IV. ÖSSZEFOGLALÁS

Dolgozatom tárgya a lingvicizmus megjelenési módjainak vizsgálata online és offline terekben. A lingvicizmus, vagy más néven a nyelvi alapú diszkrimináció egy kevésbé vizsgált téma Kárpátalján. A munka megírásával céлом volt rámutatni arra, hogy a kárpátaljai beszélők és internetezők körében megjelenik-e a lingvicizmus, vagy más néven a nyelvi alapú diszkrimináció.

A kutatás két szegmensre volt bontva. A kárpátaljai beszélők és internetezők voltak a célközönség. Az első részben beszélő célközönségként a Nagydobronyi Líceum 8-11. osztályos diákjait, illetve magyar szakos tanárait kérdeztük. Kérdőíves módszer segítségével a tanulókhöz fordultunk kérdéseinkkel a helyesírás, valamint a lingvicizmus kapcsán. Interjúval ugyanebben az intézményben oktató magyar szakos pedagógusokat kérdeztük, melyben a nyelvi alapú diszkrimináció kérdésén túl hangsúlyt fektettünk a helyesírás fontosságának felmérésére, mivel az iskola az a színtér, ahol a diákok elsajátíthatják és fejleszthetik helyesírási készségüket, ezzel is csökkentve a lingvicizmus esetleges megjelenésének lehetőségét. A helyesírási készség kialakításában, fejlesztésében a magyar szakos tanárok kiemelt szerepet játszanak. Összesen 50 kitöltött kérdőív érkezett be, míg interjúból 6 készült.

A kutatás második része az internetezők körében történt, ahol korpuszgyűjtést végeztünk. Összegyűjtöttünk minden olyan posztot, bejegyzést, amely helyesírási hibákat tartalmaz, illetve olyan közzétett információkat is, melyekre negatív hangvételű megjegyzések, hozzászólások érkeztek. Az összegyűjtött korpusz 59 képet tartalmaz.

A téma aktuális, hiszen a 21. század digitális világában sokszor háttérbe szorul a helyesírás fontossága, s ezáltal gyakran kerülnek nyilvánosságra olyan bejegyzések, hirdetések, melyek nem felelnek meg a helyesírási normáknak. Ezeket a helytelenül írt információkat sokszor támadják, eközben háttérbe szorítva az információ tartalmi részét. Továbbá, témánk aktuális, ugyanis az oktatásban valószínűleg érte már a tanulókat nyelvi alapú diszkrimináció, ami a helyesírási hibák megjegyzésén túl azért is lehet, mert a kárpátaljai magyar beszélőközösség kétnyelvű, s a vizsgálat helyszíne egy palóc nyelvjárásszigetként emlegetett falu, Nagydobrony volt. Az itt élő lakosok használnak tájszavakat, illetve kölcsönszavakat is, így minden bizonnyal a településen élő és tanuló diákok is. Ezért érdemes volt felmérni, érte-e már őket nyelvi alapú diszkrimináció.

Az első feltételezésem, miszerint a beszélők körében megfigyelhető a lingvicizmus, nem igazolódott be. A megkérdezett diákok elmondásuk szerint nem viszonyulnak másképp ahhoz a személyhez, aki nem ír helyesen, és a megkérdezettek közül 32-en, vagyis az adatközlők nagy része nem javítja ki partnerét helyesírási vétsége esetén. A pedagógusokat is kérdeztük több kérdésben a lingvicizmus esetleges megjelenése kapcsán, ám válaszaikból az tükröződik, hogy tanításuk folyamán sem jelenik meg nyelvi alapú előítéletesség. A megkérdezett tanárok közül négyen nem tartják helytelennek a kölcsönszavak, valamint a nyelvjárási szavak használatát, mert úgy gondolják, hogy ez érték, s színesebbé teszi a beszédet, az adatközlők fele pedig nem is javítja ki a diákokat, ha az órán nyelvjárásban beszélnek. Ezen túl a megkérdezett pedagógusok figyelembe veszik a tanulók közötti nyelvi különbségeket.

Második feltételezésem, miszerint a kárpátaljai internetezők körében megjelenik a lingvicizmus, beigazolódott. Az Facebook közösségi oldalról összegyűjtött 59 kép igazolja, hogy az információt közlő személyeket gyakran elítélik, megbélyegzik helyesírásuk milyensége okán, háttérbe szorítva a posztok tartalmi részét. A Facebookon gyakran találkozhatunk olyan hirdetésekkel, bejegyzésekkel, melyek alatt hozzászólásban megbélyegzik a helyesírás ellen vétő személyeket. Ilyenkor kigúnyolják őket, negatív jellemvonásokat tulajdonítanak nekik, illetve megesk, hogy a témához nem illő szövegvagy környezetet teremtenek egy-egy helyesírási vétség esetén.

Harmadik feltételezésem az volt, hogy a magyar szakos pedagógusok fontosnak tartják a helyesírást, s feladatuknak tekintik fejleszteni ezen készségét a diákoknak. Ez a feltevésem beigazolódott. Egységesen úgy vélik a megkérdezett magyar szakos tanárok, hogy fontos, vagy nagyon fontos a helyesírás, s többféle módszer segítségével igyekeznek a diákjaiknak ezt a készségét kialakítani, fejleszteni. A helyesírás milyensége befolyásoló tényező lehet a nyelvi alapú diszkrimináció létrejöttében, mivel egyre gyakoribb a helyesírási hibát tartalmazó, helytelenül közzétett információ, melyre megbélyegzés érkezik a közösségi felületeken.

FELHASZNÁLT IRODALOM JEGYZÉKE

- Antalné Szabó Ágnes 1996. *Hogyan írom? Helyesírási gyakorlatok középiskolásoknak.* Tankönyvkiadó. Budapest.
- Antalné Szabó Ágnes 2003. A helyesírás-tanítás pedagógiája. *Hungarológiai Közlemények* 2: 19–40.
- Antalné Szabó Ágnes 2008. A helyesírási kultúra fejlesztésének régi-új technikái. *Anyanyelv-pedagógia* I/3–4: <http://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=109> (2023. 03. 10.)
- Balázs Géza 2007. Az írásbeliség változásai. *A nyelv egyetlen létforma – de több technológia.* Napút 3.
- Bartha Csilla 1999. *A kétnyelvűség alapkérdései.* Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.
- Bódi Zoltán 2004. *A világháló nyelve.* Internetezők és internetes nyelvhasználat a magyar társadalomban. Gondolat Kiadó. Budapest.
- Csernicskó István szerk. 2010. *Megtart a szó. Hasznosítható ismeretek a kárpátaljai magyar nyelvhasználatról.* Budapest–Beregszász: MTA Magyar Tudományosságért Külföldön Elnöki Bizottsága–Hodinka Antal Intézet.
- Csernicskó István szerk., 2003. *A mi szavunk járása.* Ungvár: PoliPrint.
- Derdák Tibor – Varga Aranka 2008. *Az iskola nyelvezete – idegen nyelv* [URL: <http://epa.oszk.hu/00000/00036/00025/pdf/07.pdf> – 2023. 01. 17.]
- Domonkosi Ágnes 2007. Az értékelés és a minősítés a nyelvművelésben. In: Domonkosi Ágnes, Lanstyák István – Posgay Ildikó (2007, szerk.): *Műhelytanulmányok a nyelvművelésről.* Tinta Könyvkiadó, Dunaszerdahely – Budapest, 38–51.
- Döring, Nicola 2003. *Sozialpsychologie des Internet. Die Bedeutung des Internet für Kommunikationsprozesse, Identitäten, soziale Beziehungen und Gruppen.* Hogrefe Verlag. Göttingen.
- Fábián Pál 1995. Helyesírási rendszerünk lehetőségei a mondanivaló árnyalásában. In: Szende Aladár (szerk.) *Anyanyelvi nevelés – embernevelés.* Országos Anyanyelv-oktatási Napok. Eger, 1994. július 4–7. Magyar Nyelvtudományi Társaság. Budapest. 201–209.
- Giddens, Anthony 2008. *Szociológia.* Osiris Kiadó, Budapest.
- Gráf Rezső 1993. A nyelvművelés lehetőségei a jövő gimnáziumában. *Magyar Nyelvőr* 117,462-464.
<http://www.c3.hu/~nyelvor/period/1271/127108.pdf> (2023. március 10.)

- Jánk István 2017. Nyelvi hátrány és diszkrimináció az iskolában. A nyelvi szocializáció jelentősége a tanuló értékelésében. *Szociológiai Szemle* 27/3: 27–47.
- Jánk István 2019. Nyelvi előítélet és diszkrimináció a magyartanári értékelésben. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Közép-európai Tanulmányok Kara. Nyitra
- Jánk István 2020. A helyesírás-tanítás helye és szerepe a nyelvtanórán és az iskolában. Az Eszterházy Károly Egyetem tudományos közleményei. *Acta Universitatis de Carolo Eszterhazy Nominatae. Sectio Linguistica Hungarica*, 46. pp. 45-56.
- Juhász Milán 2022. A lingvicizmus megjelenése az iskolai fogalmazásértékelésben. *Anyanyelv-pedagógia: Szakfolyóirat magyar nyelven tanító pedagógusoknak*, 15. 112-115.
- Kiss Árpád 1969. *Műveltség és iskola*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Kiss Jenő (szerk.) 2003. *Magyar dialektológia*. Osiris Kiadó. Budapest.
- Kiss Jenő 1999. Nyelvhasználat, szociolingvisztika, iskola. In: V. Raisz Rózsa – H. Varga Gyula (szerk.) *Nyelvi és kommunikációs kultúra az iskolában. XIII. Anyanyelvi napok II.* (MNyTK. 212). Magyar Nyelvtudományi Társaság. Budapest. 395–407.
- Kiss Jenő 2000. Magyar nyelvjárastani kalauz. Magyar Nyelvészeti Továbbképzési Füzetek 3. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Mai Magyar Nyelvi Tanszék. Budapest.
- Kontra Miklós 2003. Nyelv és társadalom a rendszerváltás kori Magyarországon. Osiris Kiadó. Budapest.
- Kontra Miklós 2005. Mi a lingvicizmus és mit lehet ellene tenni? Szegedi Tudományegyetem és MTA Nyelvtudományi Intézet
- Kontra Miklós 2006. A magyar lingvicizmus és ami körülveszi. In: Sipőcz Katalin – Szeverényi Sándor (szerk.) *Elmélkedésekről népekről, nyelvekről és a profán medvéről*. SZTE Finnugor Nyelvtudományi Tanszék. Szeged. 83–106.
- Kruzslicz Tamás 2013. A digitális kommunikáció hatása a középiskolások nyelvhasználatára. *Irodalomismeret* 2: 197–211.
- Lakatos Katalin 2010. Kárpátaljai magyar iskolások nyelvi tudata és attitűdje. PhD-értekezés. ELTE, Budapest.
- Lanstyák István 2007: Általános nyelvi mítoszok. In: Domonkosi Ágnes – Lanstyák István – Posgay Ildikó (2007, szerk.): *Műhelytanulmányok a nyelvművelésről*. Tinta Könyvkiadó, Dunaszerdahely – Budapest, 174–212.
- M. Nádasi Mária 2002. Nyelvi hátrány és iskola. *Iskolakultúra* 6/7: 84–93
- Mackie, Diane M. – Smith, Eliot R. 2004. *Szociálpszichológia*. Osiris Kiadó, Budapest

- Márku Anita 2011. „Po zánkárpátszki” Kétnyelvűség, kétnyelvűségi hatások és kétnyelvű kommunikációs stratégiák (nyelvválasztás, kódváltás) szocio- és pszicholingvisztikai aspektusai a kárpátaljai magyar közösségben. Doktori disszertáció, Pannon Egyetem, Veszprém.
- Menyhárt József – Presinszky Károly – Sándor Anna 2008. *Bevezetés a szlovákiai magyar nyelvjárások tanulmányozásába*. Egyetemi jegyzet. Konstantin Filozófus Egyetem, Közép-európai Tanulmányok Kara. Nyitra.
- Misad Katalin 2013. A magyar helyesírás helye és oktatásának tapasztalatai a pozsonyi magyar tanszéken. In: Bozsik Gabriella (szerk.): *Helyesírás-tanításunk helyzete a határon innen és túl*. A Nagy J. Béla helyesírási verseny előadásai, feladatai és egyéb tanulmányok. Eszterházy Károly Főiskola. Eger. 45–54.
- Misad Katalin 2015. A helyesírás-tanítás gyakorlati kérdései a kisebbségi oktatás szemszögéből. In: Misad Katalin – Csehy Zoltán (szerk.): *Nova Posoniensia V*. Szenczi Molnár Albert Egyesület. Pozsony. 54–70.
- Misad Katalin 2017. A helyesírás-tanítás tartalma és szempontjai szlovákiai magyar középiskolai anyanyelvtankönyvekben. In: Lőrincz Julianna – Simon Szabolcs (szerk.): *A tankönyvkutatás szakmai, módszertani kérdései*. A Variológiai kutatócsoport 7. nemzetközi tankönyvkutató szimpóziumának tanulmányai. Selye János Egyetem. Komárom. 78–90.
- Misad Katalin 2020. A helyesírás-tanítás tartalmi és didaktikai szempontjai a szlovákiai magyar tannyelvű középiskolákban. Az Eszterházy Károly Egyetem tudományos közleményei (Új sorozat 46. köt.) = *Acta Universitatis de Carolo Eszterhazy Nominatae. Sectio Linguistica Hungarica*, 46. pp. 109-116.
- Molnár József–Molnár D. István 2005. Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében. Ungvár, PoliPrint 82–85.
- Nádasdy Ádám 2010: Búcsú a nyelvhelyességtől. [URL: <http://www.es.hu/?view=doc;26577> – 2023. január 19.]
- Nagy Natália 2019. A kárpátaljai magyar tanulók helyesírása néhány szempontból In: *Szabályzat, oktatás, gyakorlat: Helyesírásról sokszíniően*. Eger, Eszterházy Károly Egyetem Líceum Kiadó. pp. 139-152.
- Ollé János – Szivák Judit 2008. Osztályozás, értékelés. In: Réthy Endréné (szerk.): *A tanítás-tanulás hatékony szervezése*. Educatio, Budapest, 216–31.

- Pléh Csaba (1995) On the dynamics of stigmatization and hypercorrection in a normatively oriented language community. *International Journal of the Sociology of Language* 111,31-45.
- Pletl Rita 2015. A nyelvtan státusa a kisebbségi anyanyelvoktatásban. In: Vančo Ildikó (szerk.) *Tanulmányok a nyelvtanítás módszertanához*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara. 155–162.
Poligráfcentrum
- Ranschburg Ágnes 2004. Az iskolák értékelési-mérési gyakorlata és a kompetenciák. *Új Pedagógiai Szemle* 54/3: 52–68.
- Réger Zita 1990. *Utak a nyelvhez. Nyelvi szocializáció, nyelvi hátrány*. Akadémiai Kiadó, Budapest
- Sándor Klára 2001. *Nyelv, jog, oktatás*, JGyF Kiadó, Szeged.
- Sándor Klára 2002.: *Nyelvművelés nálunk és más nemzeteknél - egy nemzetközi kutatás tanulságai*. Akadémiai Kiadó, Budapest. In: Skutnabb-Kangas, Tove (1997) *Nyelv, oktatás és a kisebbségek*. Teleki László Alapítvány, Budapest
- Simigné Fenyő Sarolta 2008. Lingvicizmus, nyelvi imperializmus. *Az Eszterházy Károly Főiskola tudományos közleményei (Új sorozat 35. köt.) = Acta Academiae Paedagogicae Agriensis. Sectio Linguistica Hungarica*. pp. 40-52.
- Simon Viktória 2023. Modern kódkeveredés: az internetes nyelvhasználat hatásai fiatalok írásbeli fogalmazásaiban [URL: <https://www.anyanyelvpedagogia.hu/cikkek.php?id=953> – 2023.04.16.]
- Szabó Éva 1993. A vizsgáztatással összefüggő pszichológiai ismeretek. In: Golnhofer Erzsébet – M. Nádasi Mária – Szabó Éva (szerk.): *Készülünk a vizsgáztatásra*. PSZMP – Korona Kiadó, Budapest, 22–41.
- Szabó József 2003. A dialektológia és az iskolai oktatás kapcsolatának vizsgálata Németországban és Ausztriában. *Magyar Nyelvőr* 64–75.
- Szabó Károly 1977. Tájnyelv és anyanyelvi nevelés. *Magyartanítás* 163–166.
- Szerdi Iлона 2017. Helyesírás-tanítás digitális szövegekkel. In: Lőrincz Julianna – Simon Szabolcs (szerk.) *A tankönyvkutatás szakmai, módszertani kérdései. A Variológiai kutatócsoport 7. nemzetközi tankönyvkutató szimpóziumának tanulmányai*. Selye János Egyetem. Komárom. 151–166.
- T. Károlyi Margit. 2002. A nyelvi tudatosság és attitűd vizsgálata a beregszászi főiskola hallgatóinak különböző csoportjaiban. In: P. Lakatos Ilona szerk., 2002.

- Mutatványok a hármas határ menti nyelvhasználat kutatásából.* Nyíregyháza: Bessenyei Kiadó. 135–144.
- Tóth Katalin 2007. Napjaink kommunikációs lehetőségeinek hatása a magyar nyelv tanításában. *Elektronikus Könyv és Nevelés*
- Varga Veronika (2001) Szolgálnak és védenek? Nyelvi értékítéletek az iskolában. Szeged: szakdolgozat (SzTE JGyTFK, Magyar Nyelvi Tanszék).
- Veszelszki Ágnes 2009. Képirás vagy képes írás? Az infokommunikációs technológia hatása a felső tagozatosok írására. In: Balázs Géza – H. Varga Gyula (szerk.) *Ikonikus fordulat a kultúrában.* Magyar Szemiotikai Társaság – Líceum Kiadó. Budapest – Eger. 309–333.
- Veszelszki Ágnes 2010. Digilektus a lektusok rendszerében. In: Illés-Molnár Márta – Kaló Zsuzsa – Klein Laura – Parapatics Andrea (szerk.) *Félúton 5. Az ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskolájának konferenciája.* Budapest. ELTE BTK Nyelvtudományi Doktori Iskola. 199–215.
- Veszelszki Ágnes 2017a. *Netnyelvészet. Bevezetés az internet nyelvhasználatába.* L'Harmattan Kiadó. Budapest.
- Vörös Ferenc 1995. Helyesírási „edzsmódok” – a szabályzat kritikus értelmezése. In: Szende Aladár (szerk.) *Anyanyelvi nevelés – embernevelés.* Országos Anyanyelv-oktatási Napok. Eger, 1994. július 4–7. Magyar Nyelvtudományi Társaság. Budapest. 213–220.
- Zimányi Árpád 2000. Helyesírás-tanításunk gondjairól. In: Bozsik Gabriella – V. Raisz Rózsa (szerk.) *Helyesírás és tanárképzés. A Nagy J. Béla országos helyesírási versenyek előadásai, egyéb tanulmányok és feladatsorok.* Eszterházy Károly Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszék. Eger. 85–98.
- Zoller Melinda 2013. Hátrányos helyzetű tanulók iskolai nehézségei nyelvi szocializációjuk tükrében. [URL: <http://rmpsz.ro/uploaded/tiny/files/magiszter/2013/nyar/9.pdf> – 2023. 01. 17.]

REZÜMÉ

Предметом моєї дисертації є дослідження способів появи лінгвістики в онлайн- та офлайн-просторах. Мовна дискримінація – на Закарпатті малодосліджена тема. Пишучи цю роботу, я мала мету вказати на те, чи з'являється мовна дискримінація серед закарпатців та користувачів інтернету.

Дослідження було поділено на два сегменти. Цільовою аудиторією були закарпатські спікери та користувачі інтернету. Для опитування доповідачів були використані інтерв'ю та анкетування. Про орфографію та лінгвістику ми розпитали учнів 8-11 класу Великодобронської ЗОШ, використовуючи методи анкетування. а з методом інтерв'ю розпитали угорських вчителів, які викладають у цьому ж закладі. У запитаннях інтерв'ю, окрім питання дискримінації за мовною ознакою, ми звертали увагу на оцінку важливості орфографії, оскільки школа – це рівень, де учні можуть навчатися та вдосконалювати свої навички правопису, таким чином зменшуючи ймовірність можливої появи лінгвістики. Всього було отримано 50 заповнених анкет, проведено 6 інтерв'ю.

Ми провели збірку корпусів серед користувачів інтернету. Ми зібрали всі публікації та записи, які містять орфографічні помилки, а також опубліковану інформацію, яка отримала негативні коментарі. Зібраний корпус містить 59 зображень.

Тема є актуальною, адже в цифровому світі 21. століття важливість правопису часто відсувається на другий ряд, і як наслідок часто публікуються дописи та оголошення, які не відповідають орфографічним стандартам. Цю неправильно написану інформацію часто атакують, тим часом відсуваючи зміст інформації на другий ряд. Крім того, наша тема є актуальною, оскільки у навчальному процесі студенти, мабуть вже отримали дискримінацію за мовною ознакою, що, окрім орфографічних помилок, може бути ще й тому, що угорськомовна населення Закарпанья є двомовною, а дослідження було проведено у селі Велика Добронь, яке відоме як діалектний острів палоц. Мешканці, які проживають тут, вживають місцеві слова та запозичення, тож, безумовно і студенти, які живуть і навчаються в селищі. Тому варто було оцінити, чи зазнали вони вже дискримінації за мовною ознакою.

Моє перше припущення що серед спілкуючих можна спостерігати лівгвіцизм, не підтвердилося. За словами опитаних студентів, вони не мають іншого ставлення до людини, яка неправильно пише, а 32 з опитаних, тобто більшість інформантів, не

виправляють партнера у разі орфографічної помилки. З 50 опитаних студентів 42 зазначили, що вчитель іноді або завжди виправляє їх, якщо вони вживають запозичення чи діалектні слова, що може бути лише передумовою дискримінації за мовною ознакою, але не можна сказати, що це лінгвістика. Крім того, ми також поставили вчителям кілька запитань щодо можливої появи лінгвістики, але їхні відповіді свідчать про те, що мовні упередження не виникають під час їхньої роботи.

Четверо з опитаних вчителів не вважають недоречним вживання запозичень і діалектних слів, оскільки вважають, що це цінність і робить мовлення барвистішим, а половина інформантів навіть не виправляє учнів, якщо вони розмовляють на діалекті. у класі.

Друге моє припущення, що серед закарпатських інтернет-користувачів з'являється мовна дискримінація, підтвердилося. 59 фотографій, зібраних із сайту соціальної мережі Facebook, підтверджують, що людей, які діляться інформацією, часто засуджують через якість їхнього правопису, відсуваючи зміст публікацій на другий план.

Моє третє припущення полягало в тому, що угорські вчителі вважають орфографію важливою і вважають своїм завданням розвивати цей навичок серед учнів. Припущення підтвердилося. Опитані угорські вчителі вважають, що правопис важливий або дуже важливий, і вони намагаються розвивати цю навичку у своїх учнів за допомогою кількох методів. Якість правопису може бути впливовим фактором у створенні мовної дискримінації, оскільки неправильно опублікована інформація з орфографічними помилками стає все більш поширеною та стигматизованою в соціальних мережах.

MELLÉKLETEK

1. számú melléklet: A Nagydobronyi Líceum 8-11. osztályos diákjainak kiküldött kérdőív

Kedves Kitöltő!

Kiss Erika Petra vagyok, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola magyar nyelv és irodalom szakos hallgatója. Jelen kérdőív vizsgálni kívánja a Nagydobronyi Líceum 8-11. osztályos diákjai körében a lingvizmus megjelenését, illetve a helyesíráshoz való attitűdöt. Válaszaiddal a diplomamunkám elkészítését segíted elő. A kérdőív kitöltése önkéntes és anonim.

Válaszaidat előre is köszönjük!

1. Nem:

Nő b) Férfi

2. Hányadik osztályba jársz?

9. osztályba

3. Anyanyelved:

magyar

ukrán

orosz

egyéb:

4. Születési helyed:

Nagydobrony

5. Lakhelyed:

Nagydobrony

6. Mit gondolsz a megadott képről?

Eléggé zavaró, kijavítanám.

7. Mit gondolsz, fontos ma a helyesírás vagy nem? Miért?

Szerintem fontos, mert sok szót félre lehet érteni, ha helytelenül van írva, és sokszor nem is lehet érteni.

8. A digitális kultúra segíti vagy hátráltatja a helyesírást?

Nyilván valamennyire hátráltatja.

9. Mennyire tartod fontosnak a kézírást?

egyáltalán nem fontos	nem igazán fontos	kicsit fontos	eléggé fontos	nagyon fontos
		<u>X</u>		

10. Mit teszel azért, hogy fejleszd a helyesírásod?

Nem sok mindent, de megpróbálok rá odafigyelni.

11. Az iskolában magyar órán tanultál a helyesírásról?

a) igen

b) nem

12. A beadandó munkáidhoz használod-e a Word-ben az önellenőrző részt?

a) igen

b) nem

13. Távközlés során a beadandó munkákhoz használtál önellenőrző programokat?

a) igen

b) nem

14. Tanították az iskolában az önellenőrző programok használatát?

a) igen

b) nem

15. Másképp írsz számítógépen, mint kézírással? Ha igen, kérlek fejtse ki, miben más?

Számítógépen változatosan írok. Ha egy barátomnak írok sokszor kihagyok ékezeteket. De ha például a tanáromnak, akkor megpróbálok helyesen írni.

16. Van-e Facebookod?

a) van

b) nincs

17. Mit gondolsz az internetes nyelvhasználatról?

Sok rövidítést használnak és sokan nem is értik ezeket. Sokszor előfordul, hogy mindent kisbetűvel és ékezet nélkül írnak.

18. Milyen gyakran találkozol az interneten helytelenül kiírt vagy helyesírási hibát tartalmazó bejegyzésekkel, posztokkal, mémekkel?

egyáltalán	néha	sokszor	gyakran	nagyon gyakran
			<u>X</u>	

19. Mennyire zavar, ha helytelenül írt posztot, kiírást, mémet láatsz az interneten?

- a) egyáltalán
- b) kicsit zavar
- c) nagyon zavar
- d) nem szoktam látni

20. A tanár kijavítja-e, ha kölcsönszót vagy nyelvjárási szavakat használsz a magyar órán?

- a) igen, mindig kijavít
- b) néha kijavít
- c) nem szokott kijavítani

21. Digitalizációs kommunikációd során szoktál rövidítéseket használni? Például?

Szoktam.

Például: pill (pillanat), akk (akkor), h (hogy), m1/mind1 (mindegy), nm (nem)

22. Ha használsz rövidítéseket, akkor ezeket csak privát kommunikáció alkalmával írod le vagy nyilvános posztok formájában is alkalmazod?

Privát

23. Szóba állnál-e olyan személlyel, akiről tudod, hogy nem ír helyesen?

- a) igen
- b) nem

24. Kijavítod-e a beszélgetőpartnered internetes kommunikáció alkalmával, ha helyesírási hibát követ el?

- a) igen
- b) nem

25. Bádog, sánc, bánka, láptó, sifony, abrosz, dublik, murkó - A megadott szavakat helyesírási hibának tekinted, ha internetes poszt formájában találkozol velük?

- a) igen
- b) nem

2. számú melléklet: A Nagydobronyi Líceum magyar szakos pedagógusainak feltett interjúkérdések

1. Hány éves munkatapasztalattal rendelkezik?

12

2. Ön szerint mi a helyesírás?

A nyelvi műveltség részét képezi, hivatalosan elfogadott szabályrendszer.

3. Mi a célja, funkciója a helyesírásnak?

Az írás-olvasás könnyebbé, érthetőbbé tétele.

4. Fontos a helyesírás manapság? Miért?

Fontos.

- a helyesírás megléte hiányában rengeteg dolgot félreértelmezhetnek az emberek, akik az írásainkat, üzeneteinket, mostanában divatos netes felületen történő kiírásainkat olvassák.
- például, ha egy motivációs levelet vagy önéletrajzot szeretnénk beküldeni a kiszemelt munkahelyünkre, ami rengeteg helyesírási hibával van tele, akkor biztos, hogy nem jó eséllyel indulunk.
- tisztelet az anyanyelvünk iránt

5. Miért értékelődik fel a helyesírás?

Valószínű azért, mert egyre kisebb már az a társadalmi réteg, amelyik igazán helyesen tud írni.

6. A digitális kultúra segíti vagy hátráltatja a helyesírást?

Is-is.

Segíti azért, mert nap, mint nap a helyesírást látjuk a digitális eszközökön(pl. hirdetésektől kezdve gyászjelentésig), ami segít vizuálisan rögzíteni a helyesírást. Illetve segítené(ha ezt ki is használná a mai fiatalság), mivel azonnal, percek alatt a kéznél lévő okos eszközünkön megtudjuk nézni, ha bizonytalanok vagyunk bármilyen szó helyesírásában vagy szó jelentésében.

Hátráltatja, mivel a mai rohanó világban nincs idő "helyesen írni, fogalmazni". Állandó rövidítésekbe botlunk.

7. A régebbi diákokhoz képest a mostani generációról mit gondol helyesírás tekintetében?

Romlott, de nem drasztikus mértékben.

8. Mennyire tartja fontosnak a kézírást? Miért?

Nagyon. A kézzel író emberek kreatívabbak, jobb a memóriájuk, precízebbek. Valamint a kézírás egyedi, személyes.

9. Milyen a gyerekek szövegírási alkotási képessége?

Azt tapasztalom, hogy a tanulók lusták a alkotói feladatokhoz.

10. Ön mit tesz azért, hogy fejlessze a helyesírást?

Minden óra tananyagához helyesírási gyakorlatokat építtek be.

11. Hol van jelen a tantervben a helyesírás? Mit gondol, mi a helyesírás?

Minden témakörbe be van építve a helyesírás.

12. Távközpont során használtak-e önellenőrző programokat? Tanították-e ezek használatát?

Nem.

13. Van-e Facebookja?

Igen.

14. Követi-e a diákjai posztját?

Nem.

15. Ha igen: Mit gondol az internetes nyelvhasználatáról a diákoknak?

16. Kijavítja-e, ha helytelenül ír a diákja?

Igen.

17. Zavarja-e, ha helytelenül ír a diákja?

Nagyon.

18. Milyen gyakorlatokat alkalmaz a diákok helyesírási készségének kialakítása érdekében?

Papíralapú feladatlapok, online játékok (wordwall).

19. Feladatának érzi-e kijavítani a diákokat, ha helytelenül írnak? Miért?

Igen. Egyrészt, mert elvárom azt a diákjaimtól, hogy amit megtanítok, azt helyesen használják. Másrészt pedig, hogy ne torzítsuk anyanyelvünket a helytelen írással és beszéddel.

20. Helytelennek tartja-e, ha a diákok nyelvjárási szavakat vagy kölcsönszavakat használnak az órán?

Nem

21. Hogyan kezeli, ha egy diák az órán nyelvjárásban beszél?

Vannak esetek, amikor helyesbíttem

22. Tudatosítja-e az Ön értékelésének nyelvi szempontjait a tanulók számára?

Igen

23. Figyelembe veszi-e értékelésnél, ha a tanuló dolgozatába, önálló munkájába kölcsönszavakat használ, illetve nyelvjárásban írja a szavakat?

Figyelembe veszem. Elvárom, hogy dolgozatíráskor mellőzzék a kölcsönszavakat és a nyelvjárás szavak használatát.

24. Figyelembe veszi-e a tanulók közötti nyelvi különbségeket?

Igen

25. A diák nyelvi mássága esetén Ön milyen attitűdöt tanúsít, illetve milyen stratégiát alkalmaz?

Megpróbálok jól hozzáállni, mert tudom, hogy sok gyerek nem a köznyelvi formát hozza magával és használja az iskolában.

Ім'я користувача:
Аніко Чурман

Дата перевірки:
18.05.2023 22:34:05 CEST

Дата звіту:
24.05.2023 22:10:40 CEST

ID перевірки:
1015143405

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

ID користувача:
100011754

Назва документа: Hidi Erika Petra_Magiszteri dolgozat_2023

Кількість сторінок: 79 Кількість слів: 18941 Кількість символів: 148762 Розмір файлу: 2.95 MB ID файлу: 1014819838

8.67%

Схожість

Найбільша схожість: 2.03% з Інтернет-джерелом (<https://www.anyanyelv-pedagogia.hu/cikkek.php?id=785>)

8.48% Джерела з Інтернету

786

Сторінка 81

2.95% Джерела з Бібліотеки

91

Сторінка 89

8.39% Цитат

Цитати

73

Сторінка 90

Не знайдено жодних посилань

0.01%

Вилучень

Деякі джерела вилучено автоматично (фільтри вилучення: кількість знайдених слів є меншою за 8 слів та 0%)

0.01% Вилучення з Інтернету

21

Сторінка 91

Немає вилучених бібліотечних джерел